

Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi

Journal of Women's and Family Studies

e-ISSN : 2791-6871

Cilt / Volume: 1 Sayı / Number: 1 Yıl/ Year: 2021

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi
(OKAD)**

**Ondokuz Mayıs University Journal of Women's and Family Studies
(JOWF)**

e-ISSN : 2791-6871

Cilt/Vol:1 – Sayı/ Issue: 1 - Yıl/ Year: 2021

SAMSUN

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve
Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)
Ondokuz Mayıs University Journal of
Women's and Family Studies (JOWF)**

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

DERGİ YAZI KURULU

Sahibi/Owner

Kadın ve Toplum Uygulama ve Araştırma Merkezi (OKTAM) Yönetim Kurulu adına
OKTAM Müdürü
Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ

Baş Editör/Chief Editor

Prof. Dr. Hatice KUMCAĞIZ - Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Samsun, Türkiye.

Editörler/Editors

Dr. Öğr. Üyesi Yakup YILMAZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Dr. Öğr. Üyesi Kemal ÖZCAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksek Okulu, Çocuk Bakımı ve
Gençlik Hizmetleri Bölümü

Dil Editörleri/ Language Editors

Doç. Dr. Zerrin EREN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, İngiliz Dili
Eğitimi Anabilim Dalı

Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Kitap Eleştiri Editörü/Book Review Editor

Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Tarih Bölümü

İletişim/Contact

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD), Kadın ve Toplum Uygulama ve Araştırma
Merkezi (OKTAM), Kurupelit SAMSUN

E-posta/E-mail

okad@omu.edu.tr

Telefon/Phone number

(0362) 312 19 19 – 5375

Web sitesi/ Website

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve
Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)
Ondokuz Mayıs University Journal of
Women's and Family Studies (JOWF)**

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Ali Haydar ŞAR -Sakarya Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Bozkurt KOÇ- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Cengiz BATUK-Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Cengiz ŞAHİN-Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Elif YÜKSEL OKTAY-Yalova Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr.ERCÜMEND ERSANLI- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Gülsüm ÇAMUR- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Hatice ODACI-Trabzon Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Melek DEMİR- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Mucize ÜNLÜ- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Müge YILMAZ-Gümüşhane Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Niyazi USTA- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Reyhan Ayşen WOLFF-Giresun Üniversitesi/ Türkiye
Prof. Dr. Seher BALCI ÇELİK- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Şirin DİLLİ-Giresun Üniversitesi/Türkiye
Prof. Dr. Yücel ÖKSÜZ- Amasya Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Bakytbek MURZARAIMOV- Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi/Kırgızistan
Doç. Dr. Osman ERCİYAS- Lefke Avrupa Üniversitesi/KKTC
Doç. Dr. Seden DOĞAN- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Şener ŞENTÜRK -Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Tuğba SARI-Akdeniz Üniversitesi/Türkiye
Doç. Dr. Tuğba YILMAZ BİNGÖL/Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Doç. Dr. Yaşar BARUT- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Abdırashit BABATAEV- Kırgızistan- Türkiye Manas Üniversitesi/Kırgızistan
Dr. Öğr. Üyesi Ayça EMİNOĞLU- Karadeniz Teknik Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İNAN KILIÇ- Sinop Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Burçin ESER-Karadeniz Teknik Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGIR- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Şule GÜLDÜ- Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Yasin DEMİR-Fırat Üniversitesi / Türkiye
Dr. Khayala MAMMADOVA, Küresel İşbirliği ve Analitik Araştırma Bilim Merkezi, / Azerbaycan

Kapak Tasarımı / Cover Design

Doç. Dr. Sena SENGİR, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı

Dizgi / Typesetting

Arş. Gör. Damla Nur KİNSİZ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı
Arş. Gör. Fatma CANIM, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Sekreteryaya / Secretary

Arş. Gör. Senem GÜRKAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı
Arş. Gör. İrem Nur GÜRSOY, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve
Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)
Ondokuz Mayıs University Journal of
Women's and Family Studies (JOWF)**

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

SAYININ HAKEMLERİ/ REFEREES of the ISSUE

Prof. Dr. Elif Yüksel OKTAY - Yalova Üniversitesi

Prof. Dr. Ercümen ERSANLI – Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE– Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Melek DEMİR– Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Şirin DİLLİ- Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşenur BÜYÜKGÖZE KAVAS– Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Emel BAHADIR YILMAZ- Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Tuğba SARI- Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Yaşar BARUT- Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayça EMİNOĞLU- Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe İNAN KILIÇ- Sinop Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlkay ERKEN– Ondokuz Mayıs Üniversitesi

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve
Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)
Ondokuz Mayıs University Journal of
Women's and Family Studies (JOWF)**

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

İÇİNDEKİLER/ CONTENT

- 1- Evli Bireylerde Partnere Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi – 1-12**
Reyyan AYAPBEK
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)
- 2- Ebeveynlerin Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaları ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki – 13- 25**
Burçin TÜRKÖYLÜ TAŞTAN
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)
- 3- Genç Yetişkinlerin Romantik İlişkilerde Yaşanan İstismar Davranışlarına İlişkin Görüşleri -26-40**
Hümeyra SARAÇ
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)
- 4- Feminizmden Esinlenen İslami Bir Oluşum: Sisters in Islam (SIS)- 41- 53**
Senem GÜRKAN, Yaşar BARUT
(Makale Türü: Araştırma Makalesi / Article Type: Research Article)
- 5- Çocuk, Ebeveyn, Toplum Üçgeninde “İyi Aile Yoktur” – Kitap Eleştirisi – 54- 56**
Gözdenur AYDIN
(Makale Türü: Kitap Eleştirisi / Article Type: Book Review)

EVLİ BİREYLERDE PARTNERE SAYGI VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Reyyan AYAPBEK ¹

Makalenin Geliş Tarihi: 25.02.2021

Yayına Kabul Tarihi: 15.04.2021

Online Yayınlanma Tarihi: 07.06.2021

Bu araştırmanın amacı, evli bireylerde partnere saygı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi, ek olarak partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerine cinsiyet ve yaş değişkenlerinin etkisini incelemektir. Bu çalışmada evli bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu araştırmanın örneklemi 2020-2021 yılında Samsun ilinde yaşayan ulaşılabilir ve gönüllü bireylerden rastgele örnekleme tekniği ile belirlenmiş 300 evli erkek ve kadından oluşmaktadır. Araştırmada Partner Saygı Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş ölçeği kullanılmıştır. Katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 22 programı ile analiz edilmiştir. Bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon analiziyle; cinsiyet, fiziksel görünümünü algılama değişkenine göre partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri t testi ile; öğrenim durumlarına ve gelir düzeyini algılama durumuna göre partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri ise ANOVA testi ile incelenmiştir. Araştırma verilerinden elde edilen sonuçlara göre katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde orta seviyede bir ilişki görülmüştür. Araştırmanın sonucunda katılımcıların cinsiyete göre saygı düzeyleri arasında; fiziksel görünüm durumları ile saygı düzeyleri ve iyi oluş düzeyleri arasında; öğrenim durumları ile saygı düzeyi ve iyi oluş düzeyi puanları arasında; gelir durumları ile saygı düzeyi ve iyi oluş düzeyi puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Evlilik, Saygı, Psikolojik iyi oluş

The aim of this study is to examine the relationship between the respect for partner and psychological well-being, as well as the effect of gender and age. In this study, the relational screening model was used to predict the relationship between married individuals' respect for their partners and psychological well-being. The participants of this study consist of 300 volunteer and accessible people, married men and women who were chosen via random sampling method, living in Samsun in 2020-2021. Partner Respect Scale and Psychological Well-Being Scale were used as the data collection tools of the study. The data were analyzed with the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22 windows program. The

¹Psikolojik Danışman, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, reyyanayapbek@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5416-871X

relationship between respect for partner and psychological well-being of individuals was examined by Pearson correlation analysis; the relationship between gender, physical appearance and levels of respect and psychological well-being was examined by t test and lastly, the relationship between the educational background, income and levels of respect for partner and psychological well-being levels was examined by ANOVA test. According to the findings obtained at the end of the study, it was found that there is a moderately significant positive correlation between the respect for partner and psychological well-being levels. As a result of the study, there is a meaningful difference between gender and the respect levels; between physical appearance and levels of respect and well-being; between the educational background and levels of respect and well-being; between income and levels of respect and well-being.

Keywords: Marriage, Respect, Psychological Well-Being.

GİRİŞ

Saygı kavramı bireyin kendi duyguları ve düşünceleriyle karşıdaki kişinin duygu ve düşüncesi arasındaki farklılığa karşı nasıl bir tutum sergilediği durumunu tanımlamaktadır (Şentürk, 2008). Bireylerin yaşamlarını anlamlı kılmaları için başkalarıyla güvenilir yakın ilişkiler kurabilmesi gerekir. Bireylerin kurdukları yakın ilişkiler özellikle yetişkinlik dönemindeki gelişimsel görevlerini başarıyla yerine getirmesinde, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerinin desteklenmesinde ve en önemlisi de sağlıklı ve mutlu bir evliliğin gerçekleştirilmesinde büyük bir öneme sahiptir (Gizir,2012).

Saygı, karşıdaki insanın duygularını ve düşüncelerini anlamak, yargılamadan kişiyi kabul edebilmektir. Evlilik sürecinde evli çiftlerin birbirlerine saygı duymaları, psikolojik ve fiziksel iyilik halini ve yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedendir ki eşlerin aralarındaki yakınlığın ve bağlılığın güçlenmesi, yaşamdan elde edecekleri doyumun artması için eşlerin evlilik içerisinde karşılıklı saygıya yer vermesi önemlidir (Değer,2017).

Evlilik insan yaşamında çok önemli bir geçiş evresi ve toplumun temelini oluşturan bir birimdir. Medeni durumun bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyiyle ilişkili olduğu ve evli olanların, hiç evlenmemiş ve boşanmış kişilere göre daha yüksek düzeyde psikolojik iyi oluşa sahip olduğu ifade edilmiştir (Hsu ve Barrett, 2020). Mutlu bir evlilikte sağlıklı bir iletişim biçiminin varlığı eşlerin yakınlığını ve bağlılığını artırmakla birlikte evlilikten alınan doyumunu da artırır. Eşlerin birbirlerine kendilerini açmaları, düşüncelerini paylaşabilmeleri ve sağlıklı iletişimleri evliliklerinin kalitesini belirler (Kalkan, 2002). Evlilikte iletişimin kalitesi de eşlerin birbirlerinin fikirlerine saygı göstererek birbirlerini yargılamadan dinlemeye istekli olmaları ve farklılıklara karşı tolerans göstermelerleriyle gerçekleşebilmektedir. Evliliklerde saygının varlığı, çiftlerin duygusal bağlılığını ve yakınlığını artırarak yaşanması muhtemel olan çatışmaların üstesinden gelebilmelerinde çiftleri güçlendirir.

Psikolojik iyi oluş kavramı Ryff (1989) tarafından ortaya konmuştur ve en temel anlamıyla bireylerin güçlüklere karşılaştığında bunları kendilerini geliştirecek bir araç olarak görerek, yeteneklerinden ve kapasitesinden olabildiğince yararlanması ve kendini kabul ederek yaşamını anlamlı kılmasıdır. Bir diğer şekilde psikolojik iyi oluşun bireyin mutluluk durumuna ve psikolojik sağlığına etki eden bir kavram olduğu söylenebilir. Psikolojik iyi oluş birçok kavramla yakından ilişkilidir ve bunlardan biri de evliliğdir. Psikolojik iyi oluş, bireylerin sağlıklı yakın ilişkiler kurabilmelerinde, eşleriyle olan iletişimlerinde ve iyilik hallerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Akdağ ve Çankaya,2015).

Eşler arasındaki saygının bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerine olumlu etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada evli bireylerin birbirlerine saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarının alan yazına katkı sağlayabileceği söylenebilir. Bu çalışmada partnere saygı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi ve ek olarak partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri; cinsiyet, fiziksel görünümünü

algılama, öğrenim düzeyi, gelir düzeyini algılama değişkenlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

- 1.Evli bireylerin partnere saygı düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- 2.Evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- 3.Evli bireylerin partnere saygı düzeyi fiziksel görünümünü algılama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 4.Evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyi fiziksel görünümünü algılama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 5.Evli bireylerin partnere saygı düzeyi öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- 6.Evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyi öğrenim durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- 7.Evli bireylerin partnere saygı düzeyi gelir düzeyini algılama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 8.Evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyi gelir düzeyini algılama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 9.Evli bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu nicel araştırmada, evli bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama araştırmaları iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğ., 2014).

Çalışma grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 yılında Samsun ilinde yaşayan evli bireyler oluşturmaktadır. Çalışma grubu, ulaşılabilir ve gönüllü bireylerden rastgele örneklem yoluyla belirlenmiş evli erkek ve kadın bireyler olmak üzere toplam 300 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcılar 22-73 yaş aralığındadır. Katılımcıların 134'ü (%44,7) erkek, 166'sı (%55,3) kadındır. Eğitim düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında; 9'unun (%3) ilkokul, 4'ünün (%1,3) ortaokul, 48'inin (%16) lise, 181'inin (%60,3) önlisans/ lisans, 58'inin (%19,3) lisans üstü mezunu oldukları görülmüştür. Araştırmaya katılan katılımcıların fiziksel görünümünden memnuniyet durumuna bakıldığında; 252 katılımcının (%52,2) evet, 231 katılımcının (%47,8) hayır şeklinde görüş bildirdikleri saptanmıştır. Katılımcıların gelir düzeylerine göre dağılımları ele alındığında; 29 kişinin (%9,7) yetersiz, 180 kişinin (%60,0) orta, 91 kişinin (%30,3) iyi seviyede gelire sahip oldukları belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir ve katılımcıların sosyodemografik bilgilerine yönelik veriler elde etmek amacıyla hazırlanmış sorular içermektedir.

Partner Saygı Ölçeği (PSÖ)

Araştırmada evli bireylerin partnere saygı düzeylerini ölçmek amacıyla Hendrick ve Hendrick (2006) tarafından geliştirilen ve Akın, Uğur ve Özçelik (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Partner Saygı Ölçeği kullanılmıştır. Partner Saygı Ölçeği altı maddeden oluşmaktadır ve tek boyutludur. Her madde,

“hiç katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” ifadeleri arasında 1’den 5’e kadar puanlanır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan ise 6’dır. Yüksek puanlar partnere saygının yüksek düzeyde olduğunu gösterir.

Partner Saygı Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 112 evli öğretmen üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik kat sayısı tüm ölçek için .83 olarak bulunmuştur ve bu sonuca göre ölçeğin güvenilir olduğu görülmüştür. Yapılan madde analizi sonucunda da ölçeğin madde toplam korelasyon katsayılarının .30 ölçütünü de karşıladığı görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliliğine bakıldığında ise Türkçe formunun faktör yapısıyla orijinal formunun faktör yapısının uyumlu olduğu görülmüştür Ölçeğin faktör yükleri .47 ile .81, düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları ise .50 ile .67 arasında sıralanmaktadır (Akın, Uğur ve Özçelik,2015). Yapılan bu çalışmada çalışma grubu için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PIO)

Psikolojik iyi oluş ölçeği Diener ve arkadaşları (2009-2010) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlama çalışması Telef (2013) tarafından yapılmıştır. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği’nin maddeleri kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (7) şeklinde 1–7 arasında puanlanmaktadır. Bütün maddeler olumlu şekilde ifade edilmektedir. Ölçekten alınacak en düşük puan 8, en yüksek puan ise 56’dır. Yüksek puan kişinin birçok psikolojik kaynağa ve güce sahip olduğunu göstermektedir (Telef,2013).

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Buca Eğitim Fakültesi’nin farklı bölümlerinde eğitim gören toplam 529 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .80 olarak hesaplanmıştır. Test tekrar test sonucuna göre ölçeğin birinci ve ikinci uygulaması arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ölçeğin madde toplam korelasyonları .41 ile .63 arasında değişmektedir (Telef,2013). Yapılan bu çalışmada çalışma grubu için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri öncesi, araştırmanın yapılabilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’ndan araştırma izni alınmıştır (2020/233). Araştırmada veriler Covid-19 pandemisi nedeniyle Google forms aracılığıyla toplanmıştır. Bu amaçla rastgele örnekleme yoluyla ulaşılabilen gönüllü katılımcıların sosyal medya hesaplarına çalışmanın ölçme araçları gönderilerek çalışmanın verileri toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler SPSS (Statistical Package For Social Sciences) 22 programı ile analiz edilmiştir. Bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki Pearson korelasyon analiziyle ve cinsiyete göre partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki t testi ve ANOVA testiyle incelenmiştir.

BULGULAR

Cinsiyete Göre Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyi

Katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t –testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyine İlişkin t- Testi Sonuçları

Dijital bağımlılık düzeyi/ Cinsiyet		N	\bar{X}	Ss.	T	df	P
Saygı	Erkek	134	4,3358	,62761	2,052	298	,041*
	Kadın	166	4,1727	,72704			
Psikolojik İyi oluş	Erkek	134	5,6887	,82853	1,773	298	,077
	Kadın	166	5,5009	,97422			

*p<.05

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların saygı düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [t(298)=2,052; p=.04; p<.05]. Elde edilen puan ortalamalarına göre erkeklerin partnere saygı düzeylerinin (X=4.3358), kadınların partnere saygı düzeylerinden (X=4.1727) daha yüksek olduğu belirlenmiştir

Katılımcıların cinsiyet ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında [t(298)=2,052; p=.077; p>.05] anlamlı bir farklılık bulunmadığı saptanmıştır.

Fiziksel Görünümden Memnuniyet Durumuna Göre Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyi

Katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin fiziksel görünümden memnuniyet durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla t –testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Fiziksel Görünüm Değişkenine Göre Katılımcıların Saygı ve İyi Oluş Düzeyine İlişkin t- Testi Sonuçları

		N	\bar{X}	Ss.	T	Df	P
Saygı	Evet	262	4,2888	,61061	2,893	298	,004*
	Hayır	38	3,9474	1,04487			
Psik. İyi oluş	Evet	262	5,6630	,88277	3,984	298	,000*
	Hayır	38	5,0451	,96497			

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların fiziksel görünümünden memnun olma durumu ile saygı düzeyleri arasında [t (298)=2,893 ,p<.05] anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmektedir (p=,004). Diğer bir deyişle, fiziksel görünümünü olumlu algılayan katılımcıların partnere saygı düzeyi puan ortalamalarının (X=4,2888), fiziksel görünümünü olumlu algılamayanların puan ortalamalarından (X=3,9474) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde, katılımcıların fiziksel görünümünden memnun olma durumu ile iyi oluş düzeyleri arasında [$t(298)=3.984$, $p<.05$] da anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmektedir ($p=,000$). Fiziksel görünümünü olumlu algılayan katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyi puan ortalamalarının ($X=5,6630$), fiziksel görünümünü olumlu algılamayanların puan ortalamalarından ($X=5,0451$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Eğitim Düzeyine Göre Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyi

Katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin *eğitim düzeyi değişkenine* göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Eğitim Düzeyine Göre Katılımcıların Saygı ve İyi Oluş Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları

	Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	Ss.	P
Saygı	İlkokul	9	3,5741	1,15804	,011*
	Ortaokul	4	4,5833	,48113	
	Lise	48	4,1111	,87542	
	Önlisans/Lisans	181	4,2744	,62353	
	Lisans üstü	58	4,3477	,56220	
Psik. İyi oluş	İlkokul	9	4,3333	1,49659	,000*
	Ortaokul	4	6,0000	,65983	
	Lise	48	5,6071	,81534	
	Önlisans/Lisans	181	5,5367	,88892	
	Lisans üstü	58	5,8818	,81084	

* $p<.05$

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların eğitim düzeylerine göre saygı düzeylerinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir [$F(4,295)=,011$, $p<,05$]. Detaylı olarak bakıldığında, ortaokul mezunu bireylerin ($\bar{X}=4,5833$) diğer kategorilere göre daha olumlu düşündükleri görülmüştür. F testi sonucuna göre; katılımcıların eğitim düzeyleri bakımından saygı düzeyi puanlarının anlamlılık değeri $p=,011 <0,05$ bulunmuştur. Buna göre değişkenler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeyleri bakımından iyi oluş puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(4,295)=,000$, $p<.05$]. Eğitim düzeyleri arasındaki farklılıklara bakıldığında ortaokul mezunu grubundakilerin ($\bar{X}=6,0000$) diğer kategorilere göre daha olumlu düşündükleri görülmüştür. F

testi sonucuna göre; katılımcıların öğrenim durumları bakımından iyi oluş puanlarının anlamlılık değeri $p=,000 < 0,05$ bulunmuştur. Buna göre değişkenler arasında anlamlı bir fark vardır.

Gelir Durumu Değişkenine Göre Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Düzeyi

Katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin gelir durumunu algılama *değişkenine* göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ANOVA testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Gelir Durumu Değişkenine Göre Katılımcıların Saygı ve İyi Oluş Düzeyine İlişkin ANOVA Sonuçları

Gelir Durumunu Algılama		N	\bar{X}	Ss.	P
Saygı	Yetersiz	29	3,7586	1,15176	,000*
	Orta	180	4,3296	,60670	
	İyi	91	4,2344	,58107	
Psik. İyi oluş	Yetersiz	29	5,2611	,87070	,006*
	Orta	180	5,5206	1,00263	
	İyi	91	5,8148	,67293	

* $p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların gelir durumları bakımından saygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F(2,297)=,011, p < .05$]. Gelir durumları arasındaki farklılıklara bakıldığında orta seviyede gelire sahip bireylerin ($\bar{X}=4,3296$) diğer kategorilere göre daha olumlu düşündükleri görülmüştür. F testi sonucuna göre; katılımcıların gelir durumları bakımından saygı düzeyi puanlarının anlamlılık değeri $p=,011 < 0,05$ bulunmuştur. Buna göre değişkenler arasında anlamlı bir fark vardır.

Katılımcıların gelir durumları bakımından iyi oluş puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$F(2,297)=,006, p < .05$]. Gelir durumları arasındaki farklılıklara bakıldığında ise iyi seviyede gelire sahip bireylerin ($\bar{X}=5,8148$) diğer kategorilere göre daha olumlu düşündükleri görülmüştür. F testi sonucuna göre; katılımcıların gelir durumları bakımından iyi oluş düzeyi puanlarının anlamlılık değeri $p=,006 < 0,05$ bulunmuştur. Buna göre değişkenler arasında anlamlı bir fark vardır.

Partnere Saygı ve Psikolojik İyi Oluş Değişkenleri Arasındaki İlişki

Katılımcıların partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmiş, sonuçlar Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Ölçeklerin Korelasyon Değerleri

		Saygı	İyi oluş
Saygı	Pearson Correlation	1	,493**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	300	300
İyi oluş	Pearson Correlation	,493**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	300	300

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 5 incelendiğinde elde edilen analiz sonucuna göre, p değerinin .05'ten küçük olmakla birlikte, ölçekler arasında korelasyon değeri $r=-,493$ olarak elde edilmiş olup pozitif yönde orta seviyede bir ilişki görülmüştür. Yani katılımcıların saygı düzeyleri ile iyi oluş düzeyleri arasında orta seviyede ilişki olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, evli bireylerde partnere saygı ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ve ek olarak partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeylerini cinsiyet, eğitim düzeyi, fiziksel durumu algılama ve gelir düzeyini algılama değişkenlerine göre incelemektir. Araştırmada evli bireylerin partnere saygı ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Gerçekleştirilen analiz sonucunda cinsiyet değişkeninin saygı düzeyleri açısından anlamlı bir değişken olduğu görülmüştür. Eroğlu (2017), çocuk sahibi olan evli bireyler ile gerçekleştirdiği çalışmada psikolojik iyi oluş ile cinsiyet arasında bir ilişkili olduğu; kadınların erkeklere göre psikolojik iyi oluş düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Danişment (2012), okul yöneticilerinden oluşan örnekleminde psikolojik iyi oluş düzeyi ile cinsiyet değişkeninin ilişkili olduğunu saptamış; kadın yöneticilerin psikolojik iyi oluşunu oluşturan özerklik, öz kabul ve çevresel hâkimiyet alt boyutlarında erkeklerden daha yüksek puanlar elde etmiştir. Ağaçbacak (2019), kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre psikolojik iyi oluş düzeyinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Kharpuri ve Priya (2019), yaptıkları çalışmada kadın katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Fiziksel görünüm algısı ve eğitim düzeyi saygı düzeyleri ve iyi oluş düzeyleri açısından anlamlı birer değişken olarak bulunmuştur. Literatürde ise eşlerin eğitim durumu ile ilişkili yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu görülmüştür. Kındıroğlu (2018), ebeveynler ile gerçekleştirdiği çalışmada eşlerin eğitim düzeyleri ile psikolojik iyi oluş durumları arasında ilişkili olmadığı sonucunu elde etmiştir. Literatürde benzer sonuçların olduğu çalışmalara rastlanılmıştır. Yapılan çalışmalarda çocuk sahibi olan evli

bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri ile eğitim düzeyi arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır (Eroğlu, 2017; Kindiroğlu, 2018). Walker ve Colosimo, (2011)'in, yaşlı katılımcılar ile gerçekleştirdiği çalışmada iyi oluş düzeyinin eğitim düzeyiyle ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Aydoğan ve arkadaşlarının (2019), öğretmen katılımcılarla gerçekleştirdiği çalışmasında eğitim durumu ile psikolojik iyi oluş arasında bir ilişki bulunmamıştır. Farklı örneklem grubundaki katılımcıların olduğu araştırmalarda da mevcut araştırmaya benzer sonuçların olduğu görülmektedir.

Gelir durumu, saygı düzeyi ve iyi oluş düzeyi açısından anlamlı bir değişken olarak bulunmuştur. Yapılan diğer bir çalışmada ise gelir düzeyi ile psikolojik iyi oluş arasında ilişkinin olduğu, orta düzeyin üstünde gelire sahip katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeyinin de yüksek olduğu saptanmıştır (Kaplan, 2016). Hagerty ve Veenhoven (2003) gerçekleştirdiği araştırmalarda Japonya dışındaki diğer ülkelerde mutluluk ve ekonomik durumun ilişkili olduğunu; ekonomik olarak iyileşmeyle birlikte insanların daha mutlu olduklarını belirtmiştir. Savaş (2012)'in gerçekleştirdiği çalışmada, psikolojik iyi oluş düzeyi ile ekonomik durumun ilişkili olduğunu saptamış; orta ve üst gelir grubundaki katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeylerinin düşük gelire sahip katılımcılara göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bunun nedeni olarak da ekonomik güçlüklerle uğraşmanın insanların hayatına getirdiği güçlüklerle birlikte onları psikolojik olarak kötü etkilemesidir. Ekonomik olarak daha rahat hisseden bireylerin, psikolojik olarak daha iyi oldukları söylenebilmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre evli bireylerde partnere saygı ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde evli bireylerde partnere saygı ile psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte ulaşılan bir araştırmada evli bireylerde partnere saygı ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Değer, 2017). Bu sonuca göre birbirlerine saygı duyan evli çiftlerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin de yüksek olabileceği söylenebilir.

Sonuç olarak, evlilikteki iletişimin güçlü olmasının çiftlerin evlilik doyumunu artırdığı ve bu sayede bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini etkilediği görülmüştür. Evli çiftlerle yapılan psikolojik danışma seanslarında, saygı ve psikolojik iyi oluş faktörleriyle danışanların kültürel değerleri göz ardı edilmeden çalışılması gerektiği önemli bulunmuştur. Evli çiftlerin aralarındaki iletişimin sağlıklı olması ve kişilerin hem hayattan hem de evliliklerinden aldıkları doyumun fazla olabilmesi için saygı kavramının aile ve çift terapilerinde konuşulması ve güçlendirilmesi gerektiği önerilmektedir. Bu çalışmanın, alandaki uzmanların danışma seanslarında var olan sorunlara yaklaşımlarında saygı ve psikolojik iyi oluş faktörleri arasındaki ilişkinin yol gösterici olacağı ve çift terapilerinde çalışmanın önemli olduğunu göstermesi açısından ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağaçbacak, P.M. (2019). Pozitif psikoloji bağlamında sınıf öğretmenlerinin psikolojik iyi oluş düzeyleri ile özyeterlilik inançları ve örgütsel bağlılık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akdağ, F. G., & Çankaya, Z. C. (2015). *Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3), 646-662.
- Akın, A., Uğur, E., & Özçelik, B. (2015). Partner saygı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of International Social Research*, 8(41). 836-841.
- Aydoğan, G., Demir, F. N., Aslan, A., & Durualp, F. (2019). *Öğretmen adaylarının özel öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilere karşı tutum ve davranışlarının karşılaştırılması*. 14. Ulusal Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrenci Kongresi: Çocuğun Ekolojik Dünyası Özet Kitapçığı, Maltepe Üniversitesi
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınları
- Danişment, R. (2012). *Okul yöneticilerinin psikolojik iyi oluş düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Değer, G. (2017). Evli bireylerde partnere saygı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Diener, E., Scollon, C. N., & Lucas, R. E. (2009). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. *Social Indicators Research Series*, 39, 67-100.
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, 97, 143-156.
- Eroğlu, F. (2017). Evli bireylerde psikolojik iyi oluş ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Gizir, C. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin ilişki inançlarının cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumlarına göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 372-383.
- Hagerty, M. R., & Veenhoven, R. (2003). Wealth and happiness revisited—growing national income does go with greater happiness. *Social Indicators Research*, 64, 1-27.
- Hendrick, S. Susan., & Hendrick, Clyde. (2006). Measuring respect in close relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* S. 23(6), 881-889.
- Hsu, T. L., & Barrett, A. E. (2020). The Association between Marital Status and Psychological Well-being: Variation across Negative and Positive Dimensions. *Journal of Family Issues*, 217(4), 554-582.
- Kalkan, M. (2002). *Evlilik ilişkisini geliştirme programının evlilerin evlilik uyum düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Kaplan, K. (2016). *Evli bireylerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumların, evlilik doyumuna ve psikolojik iyi oluş durumuna etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kharpuri, F. L., & Priya, M. (2019). *Role of gender and length of marriage in marital satisfaction and psychological well-being*. *Oxidation Communications*, 42(3), 415-432.
- Kındıroğlu, Z. (2018). *Ebeveynlerin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological wellbeing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.

Savaş, A. C. (2012). Okul müdürlerinin duygusal zekâ ve duygusal emek yeterliklerinin öğretmenlerin iş doyumuna düzeylerine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 139-148.

Şentürk, H. (2008). Sosyal ilişkilerde saygı kavramı: Psikoloji ve din açısından bir bakış. Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(20), 1-12.

Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 374-384.

Walker, L.H., Colosimo, K. (2011). Mindfulness, self-compassion, and happiness in non-meditators: A theoretical and empirical examination. *Personality and Individual Difference*, 50, 222-227.

An Investigation of the Relationship between Respect for Partners and Psychological Well-Being in Married Individuals

Extended Abstract:

Aim and Scope: The aim of this study is to examine the relationship between the respect for partner and psychological well-being, as well as the effect of gender and age. In this context, the following research problems are going to be replied:

1. Do the levels of respect of married individuals to partner differ according to gender?
2. Do the psychological well-being levels of married individuals differ according to gender?
3. Do the levels of respect of married individuals to partner differ according to their perception of their physical appearance?
4. Do the psychological well-being levels of married individuals differ according to their perception of their physical appearance?
5. Do the levels of respect of married individuals to the partner differ according to their educational background?
6. Do the psychological well-being levels of married individuals differ according to their educational level?
7. Do the levels of respect for the married individuals differ according to their level of perception of their income?
8. Do the psychological well-being levels of married individuals differ according to their level of perception of income?
9. Is there a significant relationship between the variables of the respect for partner and psychological well-being of married individuals?

Methodology: In this quantitative study, the relational screening model was used to predict the relationship between married individuals' respect for their partners and psychological well-being. The participants of this study consist of 300 people, married men and women who were chosen via random sampling method, living in Samsun in 2020-2021. Partner Respect Scale and Psychological well-being scale were used as the data collection tools of the study. The data obtained from the scales applied to the research participants were analysed with the SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22 windows program. The relationship between respect for partner and psychological well-being of individuals was examined by Pearson correlation analysis, and the relationship between respect for partner and psychological well-being levels by gender was examined by t test and ANOVA test.

Results, Discussions and Suggestions: With the analyses, gender was found to be a meaningful variable in terms of respect levels. Moreover, physical appearance and respect levels and well-being variables were also found to be meaningful. Income levels, respect levels and well-being levels were also found to be meaningful variables. According to the findings obtained at the end of the study, it was found that there is a moderately significant positive correlation between the respect for partner and psychological well-being levels in married individuals. When the literature was examined, it could not be found any study directly examining the relationship between respect for partner and

psychological well-being in married individuals. However, in another study, it was found that there is a significant relationship between respect for partner and life satisfaction in married individuals (Değer, 2017). According to this result, it can be said that the psychological well-being levels of married couples who respect to each other may be high.

As a result, it has been observed that strong communication in the marriage increases the marital satisfaction of the couples and thus affects the psychological well-being levels of the individuals. In counseling sessions with married couples, it was found important that respect and psychological well-being factors should be studied without ignoring the cultural values of the clients. It is suggested that the concept of respect should be discussed and strengthened in family and couple therapies so that the communication between married couples would be healthy and that people get more satisfaction from both their daily life and marriage.

It is thought that this study will shed light on the relationship between respect and psychological well-being factors in the approach of experts in the field to the problems that exist in the counseling sessions, and shed light on the importance of working in couples' therapies.

Keywords: Marriage, Respect, Psychological well-being

Ebeveynlerin Erken Dönem Uyum Bozucu Şemaları ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki

Burçin TÜRKKÖYLÜ TAŞTAN¹

Makalenin Geliş Tarihi: 01.03.2021

Yayına Kabul Tarihi: 09.04.2021

Online Yayınlanma Tarihi: 07.06.2021

Bu araştırmanın amacı ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemaları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2-6 yaş arasında çocuğu olan 305 ebeveyn oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemalarını belirlemek için Young Şema Ölçeği-Kısa Form3 (YŞÖ-KF3), ebeveyn tutumlarını tespit etmek için Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) ve ebeveynlerin bireysel özellikleri için Kişisel Bilgi Formu kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen verileri analiz etme için SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadıkları incelenmiş ve verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda verilerin analizinde parametrik testlerden Pearson Korelasyon Analizi, Bağımsız Örneklem t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Kruskal Wallis H Analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularının sonuçlarında ebeveynlerin karamsarlık şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda ebeveynlerin karamsarlık şeması ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki; ebeveynlerin yetersiz özdenetim şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki; ebeveynlerin kendini feda şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki; ebeveynlerin kendini feda şeması ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Araştırmanın diğer bulgularına göre ebeveynlerin karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Benzer olarak ebeveynlerin demokratik tutumları da cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar, Şemalar, Ebeveyn Tutumu.

The aim of this study is to investigate the relationship between parents' early maladaptive schemas and parent attitudes. For this purpose, a relational screening model is used in the research. The sample of the study is 305 parents with children between the ages of 2-6. The data of the research have been obtained by using Young Schema Questionnaire-Short Form-3 to determine parents' early

¹ Psikolojik Danışman, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, burcinturkkoylu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6799-4105

maladaptive schemas, Parenting Attitude Scale (PAS) to determine parent attitudes and Personal Information Form for individual characteristics of parents. SPSS 22.0 statistics package program is used to analyze the data obtained. It has been examined whether the data obtained within the scope of the research meet normality assumptions and the data showed normal distribution. For this reason, Pearson Correlation analysis, Independent Sample t test, One Way Analysis (ANOVA) and Kruskal Wallis which is one of the parametric tests, was used in the analysis of the data. According to the results of the research, it is found that there has been an intermediate positive correlation between pessimism schema of the parents and their authoritarian attitudes. At the same time, it was found that there is a low level of positive correlation between the pessimism schemas of the parents and the overprotective parental attitude. It is found that there has been a low level of positive correlation between the insufficient self-control schemas of parents and authoritarian parental attitude. It was found that there is a low level of positive correlation between parents' self-sacrifice schema and authoritarian parental attitude. It was found that there is a low level of positive correlation between parents' self sacrifice schemas and overprotective parental attitude. According to the other findings of the study, parents' pessimism, insufficient self-control and self sacrifice schemas showed a significant difference according education status. Again, parents' authoritative attitude showed a significant difference according to gender.

Keywords: Early Maladaptive Schemas, Schemas, Parent Attitude.

GİRİŞ

Şemalar, genellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde gelişir ve kişinin içinde bulunduğu çevreye, aileye uyum sağlaması için etkilidir. Erken dönem uyum bozucu şemalar, gelişimimizin erken dönemlerinde başlayan, yaşamımız boyunca tekrarlanan kendilik yıkıcı duygusal bilişsel örüntülerdir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009). Bireyin çocukluk döneminde karşılanmamış ihtiyaçları erken dönem uyum bozucu şemalarını oluşturur ve bunlar dış dünyaya olan tutumumuzu etkiler. Erken dönem uyum bozucu şemalar, çevreye verdiğimiz tepkileri etkilediği için olumsuz tutum ve davranışları da tetikler.

Şemalar, değişmeye dirençlidirler. İnsanlar karşı kanıtlara rağmen; kendileri, diğerleri ve dünya ile ilgili görüşlerine tutunma eğilimindedirler (Rafaeli, Bernstein ve Young 2018). Bireyler, şemaları ile tutarlı olan görüşlerine odaklanırlar ve tutarlı olmayanları göz ardı ederler. Aynı şekilde şemaları sürdüren davranışlarda bulunurlar ve baş etme biçimleri ortaya çıkar. Davranış, şemanın bir parçası değildir, baş etme tepkisinin parçasıdır (Young vd. 2009). Şema, davranışları oluşturur. Bireyler, erken çocukluk ve ergenlik dönemlerinde var olan şemalarına göre uyumsuz başa çıkma biçimleri geliştirirler. Bebeklik döneminde şema oluşumu ebeveynin sahip olduğu şemalara bağlıdır. Anababanın şeması etkinleştirdiğinde, ana babanın çocuk etkileşiminde de şemalar tetiklenir (Loose, Graaf ve Zarbock, 2018). Ebeveynlerin sahip olduğu şemalar, çocukla kurdukları ilişkide de ortaya çıkar. Yetişkinler ebeveyn rolüne girdiklerinde de şema ve baş etme biçimleri devam etmektedir. Baş etme biçimleri çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını şekillendirir. Farklı mizaçlara sahip olan çocuklar farklı yaşam koşullarıyla karşılaşırırlar. Ailenin içindeki iki farklı mizaca sahip iki çocuk farklı tepkiler alacaktır ve buna bağlı olarak farklı şemaları beslenecektir. Buna ek olarak, farklı mizaçlar çocukların benzer yaşam koşullarına farklı tepki vermesine neden olur (Martin ve Young, 2010). Aynı ailedeki biri saldırgan diğeri sakin olan çocuklar, ebeveynlerinden gördükleri benzer davranışları, mizaçlarına bağlı olarak farklı yorumlayıp farklı tepkiler verebilirler.

Şemalar, ebeveynlerin davranışlarını şekillendirdiği için çocuklarına sergiledikleri davranışların temelini de ebeveynlerin şemaları oluşturur. Bu davranışların bütünü ise ebeveyn tutumlarıdır. Aile içi ilişkiler ve ana babanın çocuk yetiştirirken benimsedikleri yöntemler çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Anne ve babaların çocuklarına gösterdikleri farklı tutumlar çocukların farklı kişilikler geliştirmesinde etkili olmaktadır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999). Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin boyutu, çocuğun kişiliğini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Aile içinde ihtiyaçları yeterince

karşılanmış, sağlıklı bağlar kurabilmiş çocukların sağlıklı yetişkinler olmaları beklenir. Soygüt ve Çakır(2009)'a göre çocukluk döneminde maruz kalınan işlevsel olmayan ebeveynlik biçimi, yetişkinlik döneminde psikolojik bir soruna yol açabilme sürecinde, öncelikli olarak şema düzeyinde de işlevsel olmayan bir örüntünün oluşmasında etkili görünmektedir. Yetişkinlikteki psikolojik bir sorunun temeli, kişinin çocukluğunda ebeveynlerinden olumsuz tutum görmesi olabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn tutumlarının aile ortamına etkisi göz önünde bulundurularak ebeveyn tutumlarını oluşturan etkenler ele alınacaktır. Bu araştırmada ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemaları ile ebeveyn tutumları arasında ilişki incelenecektir. Bu araştırmanın problem cümlesi, "Ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemaları ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" şeklinde belirlenmiştir.

Alt problemler şu şekildedir:

Erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şeması ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şeması ebeveynlerin eğitim durumlarına göre anlamlı fark göstermekte midir?

Ebeveyn tutumları cinsiyete göre anlamlı fark göstermekte midir?

Ebeveyn tutumları ebeveynlerin eğitim durumlarına göre anlamlı fark göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılık düzeyinin ve yönünün belirlenmesi amacıyla ilişkisel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada ebeveynlerin sahip olduğu erken dönem uyum bozucu şemalarının ebeveyn tutumları ile ilişkisi korelasyonel olarak incelenmiştir. Bu araştırma kapsamında erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları alınmıştır.

Çalışma grubu

Araştırmada çalışma grubu olasılığa dayalı örnekleme yöntemi ile elde edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu 2-6 yaş aralığında çocukları bulunan 305 ebeveyn oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler Google Form kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aşağıda sunulmaktadır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formunda cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, algılanan gelir düzeyi, medeni durum, evlilik süresi, sahip olunan çocuk sayısı ve yaşlarına yönelik sorulara yer verilmiştir.

Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3)

Young Şema Ölçeği Kısa Form (YŞÖ-KF3), Young ve arkadaşları (1991; 2003) tarafından geliştirilen ve Soygüt, Karamanoğlu ve Çakır (2009) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 90 maddeden oluşan altılı Likert tipi bir ölçektir. Ölçek beş şema alanı ve 18 alt ölçekten oluşmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmalarında güvenilirliği belirlemek amacıyla yapılan analizlerde Pearson korelasyon katsayıları $r = .66-.83$ ($p < .01$) arasında değişmekte olup anlamlılık düzeyinin .05'in altında olduğu görülmektedir. Aynı zamanda

ölçeğin iç tutarlılık katsayısı orta düzeyde bulunmuş olup alt ölçekleri iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .63-.80$ arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden elde edilen puanlar ilgili şemaya sahip olduğunu göstermektedir.

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği, Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen dört alt boyuttan, 46 maddeden oluşan beşli Likert tipi ölçektir. Ölçeğin güvenilirliğine yönelik iç tutarlık analizleri yapılmış olup her alt boyut için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliğini sınamak için faktör analizi yapılmış olup yapı geçerliğini incelemek amacıyla ölçek boyutları arasındaki ilişki Pearson Korelasyon analizi ile belirlenmiş ve anlamlı pozitif ilişkiler elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri analizine başlamadan önce bağımsız örneklemeler için öncül varsayımsal kriterlerden olan normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığını değerlendirebilmek için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Ölçeklere ait basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ayrıca veri setinde kayıp değere rastlanmamıştır. Normallik varsayımı karşıladığı için veriler arasındaki ilişki analiz edilirken basit doğrusal korelasyon yöntemlerinden biri olan Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları ve ebeveyn tutumlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşma gösterip göstermediği Bağımsız Örneklemeler *t*-testi ile test edilmiştir. Yine bu verilerin belirlenen diğer değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine dair analizler yapılırken Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Kruskal Wallis H Analizi kullanılmıştır. Araştırmadaki verilerin Tek Yönlü Varyans Analizinin (ANOVA) varsayımlarından birisi olan homojenlik koşulunu karşılayıp karşılamadığını belirlemek için Levene testi analizinden yararlanılmıştır. Homojenlik koşulunu sağlamayan veriler için Kruskal Wallis H Analizi yapılırken homojenlik koşulunu sağlayan veriler için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizinde (ANOVA) anlamlı farklılık gösteren verilerin ne yönde farklılık gösterdiğini belirlemek için ise Tukey HSD analizi kullanılmıştır. Yapılan analizlerde, analiz sonuçları güven düzeyi %95 olarak alınmış ve istatistiksel anlamlılık $p > .05$ değerleri kabul edilmiştir.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Etik değerlendirme Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 29.05.2020 tarihinde 2020/232 belge numarası ile yapılmıştır.

Etik Değerlendirmeyi Yapan Kurul Adı: Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurul

Etik Değerlendirme Kararının Tarihi: 29.05.2020

Etik Değerlendirme Belgesi Sayı Numarası: 2020/232

BULGULAR

Tablo 1.

Ebeveynlerde uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik pearson korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1-Karamsarlık	1						
2-Yetersiz Özdenetim	.35**	1					
3-Kendini Feda	.49**	.32**	1				
4-Demokratik Tutum	-.29**	.05	-.06	1			
5-Otoriter Tutum	.38**	.12*	.17**	-.47**	1		
6-Aşırı Koruyucu Tutum	.26**	.07	.21**	.01	.16**	1	
7-İzin Verici Tutum	.12*	.03	.09	-.08	.22**	.18**	1

* $P < .05$ ** $P < .01$

Yapılan analize göre uyum bozucu şemalardan karamsarlık ile ebeveyn tutumlarından otoriter tutum arasında pozitif yönde orta düzey anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .38, p < .01$). Bu duruma ek olarak karamsarlık şeması ile ebeveyn tutumlarından aşırı koruyucu ($r = .26, p < .01$) ve izin verici tutum ($r = .12, p < .05$) arasında pozitif yönde düşük düzey anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu durumların aksine karamsarlık şeması ile demokratik tutum arasında negatif yönde düşük düzey anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = -.29, p < .01$). Yapılan analize göre uyum bozucu şemalardan yetersiz özdenetim ile ebeveyn tutumlarından otoriter tutum arasında pozitif yönde düşük düzey anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .12, p < .05$). Bu duruma ek olarak yetersiz özdenetim ile diğer ebeveyn tutumlarından olan demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutum arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Yapılan analize göre uyum bozucu şemalardan kendini feda ile ebeveyn tutumlarından otoriter tutum arasında pozitif yönde düşük düzey anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .17, p < .01$). Yine benzer şekilde kendini feda şeması ile ebeveyn tutumlarından aşırı koruyucu tutum arasında pozitif yönde düşük düzey anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .21, p < .01$). Bu sonuçların aksine kendini feda şeması ile diğer ebeveyn tutumlarından olan demokratik ve izin verici tutum arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Tablo 2.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Karamsarlık Şemasından Alınan Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Grup	F, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları					
	N	\bar{x}	SS	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	8	3.80	1.10	G. Arası	31.08	4	7.77	5.35	.00*
Ortaokul	15	3.25	1.49	G. İçi	435.67	300	1.45		
Lise	62	2.90	1.30	Toplam	466.75	304			
Lisans	165	2.54	1.19						
Lisansüstü	55	2.24	1.07						
Toplam	305	2.63	1.24						

Analize geçilmeden önce yapılan homojenlik testi sonucunda anlamlılık değeri .05'ten büyük çıktığı için grubun homojen dağıldığı görülmüştür (sig.=.26). Daha sonrasında yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucuna göre ebeveynlerde karamsarlık düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F = 5.35; p < .05$). Yapılan Tukey HSD Analizi sonucunda eğitim durumu

ilkokul olan ebeveynlerin karamsarlık düzeyleri, eğitim durumu lisans ($p = .03$) ve lisansüstü ($p=.01$) olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak eğitim durumu ortaokul olan ebeveynlerin karamsarlık düzeyleri, eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=.04$). Yine benzer bir şekilde eğitim durumu lise olan ebeveynlerin karamsarlık düzeyleri, eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p = .03$).

Tablo 3.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Yetersiz Özdenetim Şemasından Alınan Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Grup	F, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları					
	N	\bar{x}	SS	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	8	4.05	1.14	G. Arası	9.94	4	2.48	2.57	.04*
Ortaokul	15	3.40	1.05	G. İçi	290.06	300	.97		
Lise	62	3.34	1.08	Toplam	299.99	304			
Lisans	165	3.31	.95						
Lisansüstü	55	2.99	.95						
Toplam	305	3.28	.99						

Analize geçilmeden önce yapılan homojenlik testi sonucunda anlamlılık değeri .05'ten büyük çıktığı için grubun homojen dağıldığı görülmüştür (sig.=.65). Daha sonrasında yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucuna göre ebeveynlerde yetersiz özdenetim düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=2.57$; $p<.05$). Yapılan Tukey HSD Analizi sonucunda eğitim durumu ilkokul olan ebeveynlerin yetersiz özdenetim düzeyleri, eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=.04$).

Tablo 4.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Kendini Feda Şemasından Alınan Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Grup	F, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları					
	N	\bar{x}	SS	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	8	4.15	1.02	G. Arası	23.42	4	5.86	4.17	.00*
Ortaokul	15	3.85	1.55	G. İçi	420.77	300	1.40		
Lise	62	3.65	1.20	Toplam	444.19	304			
Lisans	165	3.39	1.17						
Lisansüstü	55	2.94	1.12						
Toplam	305	3.41	1.21						

Analize geçilmeden önce yapılan homojenlik testi sonucunda anlamlılık değeri .05'ten büyük çıktığı için grubun homojen dağıldığı görülmüştür (sig.=.25). Daha sonrasında yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucuna göre ebeveynlerde kendini feda düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=4.17$; $p<.05$). Yapılan Tukey HSD Analizi sonucunda eğitim durumu lise olan ebeveynlerin kendini feda düzeyleri, eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=.01$).

Tablo 5.

Ebeveynlerin Ebeveyn Tutum Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	T	p
Demokratik	Kadın	213	4.62	.36	3.25	.00*
	Erkek	92	4.46	.45		
Otoriter	Kadın	213	2.02	.64	-5.25	.60
	Erkek	92	2.06	.63		
Aşırı Koruyucu	Kadın	213	3.59	.73	.48	.63
	Erkek	92	3.55	.72		
İzin Verici	Kadın	213	2.50	.67	-1.03	.30
	Erkek	92	2.59	.59		

Tablo 6'de görüldüğü üzere kadın ebeveynlerin demokratik tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=4.62$) ile erkek ebeveynlerin demokratik tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=4.46$) arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($t=3.25, p<.05$). Tespit edilen bu farklılığa göre kadın ebeveynlerin demokratik tutum düzeyleri erkek ebeveynlerin demokratik tutum düzeyine göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Yine belirtilen tabloya bakıldığında kadın ebeveynlerin otoriter tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=2.02$) ile erkek ebeveynlerin otoriter tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=2.06$) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($t=-5.25, p>.05$). Kadın ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=3.59$) ile erkek ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarına ($\bar{x}=3.55$) bakıldığında ise aralarında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($t=.48, p>.05$). Yine benzer şekilde kadın ebeveynlerin izin verici tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=2.50$) ile erkek ebeveynlerin izin verici tutum puan ortalamaları ($\bar{x}=2.59$) arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($t=-1.03, p>.05$).

Tablo 6.

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin Demokratik Altboyutuna İlişkin Kruskal Wallis H Analiz Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	Serbestlik Derecesi	p
İlkokul	8	190.06	4.41	4	.35
Ortaokul	15	128.60			
Lise	62	146.72			
Üniversite	165	151.03			
Lisansüstü	55	167.25			
Toplam	305				

Çıkan sonuçta anlamlılık değeri .05'ten küçük çıktığı için grubun homojen dağılmadığı görülmüştür ($\text{sig}=.01$). Bu nedenle nonparametrik testlerden olan Kruskal Wallis H analizi uygulanmıştır. Yapılan bu analizin sonuçlarına göre ebeveynlerde demokratik ebeveyn tutumu düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($X^2=4.41; p>.05$).

Tablo 7.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin Otoriter Altboyutuna İlişkin Kruskal Wallis H Analiz Sonuçları

Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Chi-Square	Serbestlik Derecesi	p
---------------	---	-----------------	------------	---------------------	---

İlkokul	8	145.88	3.53	4	.47
Ortaokul	15	169.20			
Lise	62	147.31			
Üniversite	165	159.39			
Lisansüstü	55	136.86			
Toplam	305				

Çıkan sonuçta anlamlılık değeri .05'ten küçük çıktığı için grubun homojen dağılmadığı görülmüştür (sig.=.01). Bu nedenle nonparametrik testlerden olan Kruskal Wallis H analizi uygulanmıştır. Yapılan bu analizin sonuçlarına göre ebeveynlerde otoriter ebeveyn tutumu düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($X^2=3.53$; $p>.05$).

Tablo 8.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin Aşırı Koruyucu Altboyutuna İlişkin ANOVA Analiz Sonuçları

Grup	F, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları					
	N	\bar{x}	SS	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	8	4.38	.64	G. Arası	11.13	4	2.78	5.61	.00*
Ortaokul	15	3.81	.58	G. İçi	148.82	300	.50		
Lise	62	3.78	.77	Toplam	159.95	304			
Üniversite	165	3.51	.67						
Lisansüstü	55	3.39	.76						
Toplam	305	3.58	.73						

Analize geçilmeden önce yapılan homojenlik testi sonucunda anlamlılık değeri .05'ten büyük çıktığı için grubun homojen dağıldığı görülmüştür (sig.=.17). Daha sonrasında yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi sonucuna göre ebeveynlerde aşırı koruyucu ebeveyn tutumu düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F=5.61$; $p<.05$). Yapılan Tukey HSD Analizi sonucunda eğitim durumu ilkökul olan ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn tutum düzeylerinin, eğitim durumu lisans ($p=.01$) ve lisansüstü ($p=.01$) olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Analizden elde edilen bir diğer bulguya göre eğitim durumu lise olan ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn tutum düzeylerinin, eğitim durumu lisansüstü olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p=.03$).

Tablo 9.

Ebeveynlerin eğitim düzeyine göre Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin İzin Verici Alt boyutuna İlişkin ANOVA Analiz Sonuçları

Grup	F, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA Sonuçları					
	N	\bar{x}	SS	Varyans Kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
İlkokul	8	2.22	.70	G. Arası	4.48	4	1.12	2.76	.06
Ortaokul	15	2.17	.52	G. İçi	121.71	300	.406		
Lise	62	2.42	.73	Toplam	126.19	304			
Üniversite	165	2.60	.63						
Lisansüstü	55	2.59	.57						
Toplam	305	2.53	.65						

Analize geçilmeden önce yapılan homojenlik testi sonucunda anlamlılık değeri .05'ten büyük çıktığı için grubun homojen dağıldığı görülmüştür (sig.=.32). Daha sonrasında yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi

sonucuna göre ebeveynlerde izin verici ebeveyn tutumu düzeyinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($F=2.76; p>.05$).

TARTIŞMA

Araştırmada ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları ile ebeveynlerin tutumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Bu araştırmaya göre karamsarlık şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre ebeveynin karamsarlık şeması arttıkça otoriter ebeveyn tutumu sergileme durumu artmaktadır. Ek olarak karamsarlık şeması ile aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu araştırmaya göre yetersiz özdenetim şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ek olarak yetersiz özdenetim şeması ile demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu araştırmaya göre kendini feda şeması ile otoriter ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Benzer şekilde kendini feda şeması ile aşırı koruyucu ebeveyn tutumu arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak kendini feda şeması ile demokratik ve izin verici ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde bu araştırmayı destekleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırmada ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemalardan karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farka sahip olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya göre ebeveynlerin karamsarlık şemalarının eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olan ebeveynlerin karamsarlık düzeyleri, lisans ve lisansüstü eğitim durumuna sahip olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksektir. Aynı zamanda ortaokul mezunu olan ebeveynlerin karamsarlık düzeyleri, lisansüstü eğitim durumuna sahip olan ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde lise mezunu olan ebeveynlerin karamsarlık düzeylerinin, lisansüstü eğitim durumuna sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Kaya (2010)'nın çalışmasına göre ilkokul mezunu ve okuryazar olanların, ortaokul ve lise mezunu olanlardan, ortaokul ve lise mezunlarının da üniversite ve üstü eğitim durumuna sahip olanlardan daha fazla erken dönem uyum bozucu şemaya sahip olduğu görülmüştür. Farklı olarak Altun (2019)'un araştırma sonuçlarının bu araştırmayı desteklemediği görülmüştür. Altun (2019)'un araştırmasında karamsarlık şemasının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu farklılığın sebebinin örneklem özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir. Altun (2019)'un araştırmasının örneklemini İstanbul'da yaşayan 350 kadın oluşturmaktayken bu araştırmanın örneklemini kadın ve erkek bireyler oluşturmaktadır. Örneklemdaki cinsiyet dağılımı bu farklılığın sebebi olabilir. Bu araştırmaya göre ebeveynlerin yetersiz özdenetim şemalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olan ebeveynlerin yetersiz özdenetim düzeylerinin, lisansüstü eğitim durumuna sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Çakırca (2020)'nin araştırması ise bu araştırma sonuçlarının aksini göstermektedir. Çakırca (2020)'nin araştırmasında örneklem grubundaki üniversite mezunlarının yetersiz özdenetim şemaları en yüksek puana sahiptir. Ayrıca karamsarlık ve kendini feda şemalarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı görülmüştür. Bu araştırmaya göre ebeveynlerin kendini feda şemalarının eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Lise mezunu olan ebeveynlerin kendini feda düzeylerinin, lisansüstü eğitim duruma sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Dilmaç (2018)'in çalışmasına göre kendini feda şemasının da içinde bulunduğu

diğerleri yönelimlilik şema alanında lise mezunlarının puanları diğer eğitim durumlarına göre daha yüksek bulunmuştur.

Araştırmada ebeveyn tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya göre kadın ebeveynlerin demokratik tutum puan ortalaması ile erkek ebeveynlerin demokratik tutum puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre kadın ebeveynlerin demokratik tutum düzeyleri, erkek ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde bu araştırmadan elde edilen bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Russell, Aloa, Feder, Glover, Miller ve Palmer (1998)'in araştırmasına göre annelerin ve babaların demokratik tutum düzeylerinde annelerin lehine anlamlı bir farklılık vardır. Benzer olarak Özyürek ve Tezel Şahin (2005)'in araştırmalarından elde edilen bulgulara bakıldığında annelerin demokratik tutum düzeylerinin babaların demokratik tutum düzeylerinden anlamlı derecede farklı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar araştırma bulgularını destekler durumdadır. Ayrıca bu araştırmada ebeveynlerde otoriter tutum düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde ebeveynlerde aşırı koruyucu tutum düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Yine benzer şekilde ebeveynlerin izin verici tutumu düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in araştırma sonuçları bu araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Aydoğdu ve Dilekmen (2016)'in araştırmasına göre otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum ve izin verici tutumlar ebeveynlerin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Bu bulguların aksini gösteren araştırmalar da bulunmaktadır.

Araştırmada ebeveyn tutumlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farka sahip olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmaya göre ebeveynlerde demokratik tutum düzeyinin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Bu araştırma sonucunu destekleyen araştırmalara rastlanmıştır. Sak, Şahin Sak, Sibel Atli ve Şahin (2015)'in araştırmalarına göre anne-babaların demokratik ebeveyn tutumlarında, öğrenim durumuna göre anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Alan yazını incelendiğinde bu araştırma bulgularını desteklemeyen araştırmalara rastlanmıştır. Eğitim durumu arttıkça ebeveynlerin demokratik tutumlarının arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Mızrakçı, 1994; Özcan, 1996; Er Gazeloğlu, 2000; Şendoğdu, 2000). Bu farklılığın araştırmalardaki örneklemin evreni temsil edebilirliği durumundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Ebeveynlerde otoriter tutum düzeyinin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Eroğlu (2017)'nin çalışmasına göre ebeveynlerde eğitim seviyesi arttıkça ebeveynlerin otoriter ve aşırı koruyucu tutumu da artmaktadır. Ayrıca Şendil ve Karabulut Demir (2008)'in araştırmasına göre eğitim düzeyi yükseldikçe annelerde otoriter ve koruyucu tutumların arttığı saptanmıştır. Ebeveynlerde izin verici tutum düzeyinin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonucu destekleyen şekilde Uykan ve Akkaynak (2019) okul öncesi eğitime devam eden çocukların anneleri ile yürüttükleri araştırmada annelerin izin verici ebeveyn tutumunda eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir farkın olmadığı sonucunu tespit etmişlerdir. Ancak bu araştırmada ebeveynlerde aşırı koruyucu tutumun eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. İlkokul mezunu olan ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum düzeylerinin, lisans ve lisansüstü eğitim durumuna sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda lise mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn tutum düzeylerinin, lisansüstü eğitim durumuna sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Sak vd. (2015)'in araştırmasında aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun anne-babaların öğrenim durumlarına göre anlamlı bir fark gösterdiği belirlenmiştir. Sak vd. (2015)'ye göre ilkököl/okuryazar öğrenim düzeyine sahip ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının, lise mezunu ebeveynlere göre anlamlı derece farklılaştığı; lise mezunu ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn

tutumlarının, önlisans/ lisans öğrenim düzeyine sahip ebeveynlere göre anlamlı derecede farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Atabay (2017) anasınıfına devam eden çocukların annelerinin tutumlarını incelediği araştırmasında, annenin eğitim düzeyi arttıkça aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelerin aşırı koruyucu ebeveyn tutum puanlarının, ilkokul, ortaokul ve lise eğitim düzeyine sahip annelere göre anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel amacı ebeveynlerin erken dönem uyum bozucu şemaları ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasıdır. Bu amaçla Young Şema Ölçeği-Kısa Form 3 (YŞÖ-KF3), Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu aracılığıyla 305 ebeveyn veri toplanmıştır ve bu veriler analiz edilmiştir. Yapılan analizlere göre aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin karamsarlık şeması arttıkça otoriter ebeveyn tutumu sergileme durumu artmaktadır. Benzer şekilde ebeveynlerin karamsarlık şeması arttığında aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumu sergileme durumu da artmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin yetersiz özdenetim ve kendini feda şeması arttıkça otoriter ebeveyn tutumu sergileme durumu artmaktadır. Ebeveynlerin kendini feda şeması arttıkça aşırı koruyucu ebeveyn tutumu artmaktadır.

Ebeveynlerin karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şema düzeyleri eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Ebeveynlerin demokratik tutumu cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermiştir. Ebeveynlerin otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği bulunmuştur. Demokratik, izin verici ve otoriter ebeveyn tutumlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği görülmüştür. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunun eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygulayıcılara ve araştırmacılara daha sonra yapılabilecek araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur. Bu araştırmada ebeveynlerin karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları arttıkça otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici ebeveyn tutumlarının arttığı görülmüştür. Bu ilişkiden yola çıkılarak bireylerin var olan erken dönem uyum bozucu şemaları ile ilgili psikolojik destek almaları önerilmektedir. Ebeveynlerin karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemalarının eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Buradan hareketle bireylerin eğitim-öğretim süreçlerine devam etmesi için teşvik edici çalışmaların yapılması önerilmektedir. Erken dönem uyum bozucu şemaların daha erken tespit edilebilmesi için üniversitelerde Psikolojik Danışma Birimlerinin bu yönde çalışmalar yapması önerilmektedir.

Bu araştırmada erken dönem uyumsuz şemalardan sadece karamsarlık, yetersiz özdenetim ve kendini feda şemaları ele alınmıştır. Diğer şemalar ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişki incelenmemiştir. İleride yapılacak araştırmalarda bu şemaların da ele alınarak araştırmanın yürütülmesi önerilmektedir. Bu araştırmanın örneklemini 2-6 yaş çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. İleride yapılacak çalışmalarda daha geniş yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlere ulaşılarak örneklemin genişletilmesi önerilir. Erken dönem uyum bozucu şemalar ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir farklılığın bulunması sebebiyle ebeveynlerin tutumlarının çocukların yetişkinliklerinde hangi şemaları oluşturduğunun görülebilmesi için boylamsal çalışma olarak ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Altun, N. (2019). *Kadınlarda toplumsal cinsiyet rollerine göre çocukluk çağı travmaları ile erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atabey, D. (2017). Anasınıfına devam eden çocukların annelerinin anne tutumlarının incelenmesi (Çorum ili örneği). *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:10, Sayı:1, 145-168*
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:1,1 Sayı:2, 569-585*
- Çakırca, F. (2020). *Kişilerin erken dönem uyumsuz şemaları ile öfke kontrol düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dılmaç, P. G. (2018). *Ebeveyn kişilik özellikleri, aile tutumları, demografik değişkenler ile erişkinlik bağlanma modelleri, depresyon belirtileri ve erken dönem uyumsuz şemaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Er Gazeloğlu, C.(2000). *İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Ana-Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eroğlu, F.(2017). *Evli bireylerde psikolojik iyi oluş ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği(ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları, 11(21):15-25*
- Kaya, F. (2010). *Çocukluk döneminde yaşanan istismarın kişilerarası ilişki tarzları üzerindeki etkileri: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kuzgun, Y. Ve Eldeleklioğlu, J. (1999). Ana Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:XII, Sayı:1, 69-77*
- Loose, C., Graaf, P., Zarbock, G. (2018). *Çocuk ve Ergenler için Şema Terapi* (Çev. Ed. H.A. Karaosmanoğlu). İstanbul:Psikonet Yayınları
- Martin, R. Ve Young, J.E. (2010). Schema therapy. Dobson, K.S. (Ed.) *Handbook of cognitive-behavioral therapies içinde* (3rd ed.) (s.317-346). New York: Guilford Press.
- Mızrakçı, Ş.(1994).*Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özcan, H. (1996). *İlkokul Öğrencilerinin Özgüvenleri, Akademik Başarıları ve AnneBaba Tutumları Arasındaki İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özyürek, A. Ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 25, Sayı:2, 19-34*
- Rafaeli, E., Bernstein, D.P., Young, J.E. (2018). *Şema Terapi-Ayrırcı Özellikler* (Çev. Ed. H.A. Karaosmanoğlu). İstanbul:Psikonet Yayınları
- Russell,A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller,H. & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sam Australian, *Journal of Psychology, 50, 89-99*.

- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Atli, S. Ve Şahin, B. K.(2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:3, 972-991*
- Soygüt, G. ve Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik Biçimleri ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkilerde Kişilerarası Şemaların Aracı Rolü: Şema Odaklı Bir Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi, 20(02): 144-152*
- Soygüt, G, Karaosmanoğlu, A., Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi:Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi, 20(1): 75-84*
- Şendoğdu, M.C. (2000). *Anaokuluna Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının AnneBabalarını Algulamaları İle Anne Babaların Kendi Tutumlarını Algulamaları Arasındaki İlişki*, Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6th ed.)*, Boston: Allyn and Bacon.
- Uykan, M. ve Akkaynak, M. (2019). Ebeveyn tutumları ile çocukların öz düzenleme arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Cilt:6, Sayı:3, 1620-1644*
- Young, J.E., Klosko, J.S., Weishaar, M.E. (2009). *Şema Terapi* (Çev. Ed. T. Özakkaş). İstanbul:Litera Yayıncılık

The Relationship Between Parents' Early Maladaptive Schemas and Parent Attitudes

Extended Abstract:

The aim of this study is to investigate the relationship between parents' early maladaptive schemas and parent attitudes. For this purpose, a relational screening model is used in the research. The sample of the study is 305 parents with children between the ages of 2-6. The data of the research have been obtained by using Young Schema Questionnaire-Short Form-3 to determine parents' early maladaptive schemas, Parenting Attitude Scale (PAS) to determine parent attitudes and Personal Information Form for individual characteristics of parents. SPSS 22.0 statistics package program is used to analyze the data obtained. It has been examined whether the data obtained within the scope of the research meet normality assumptions and the data show normal distribution. For this reason, Pearson Correlation analysis, Independent Sample *t* test, One Way Analysis (ANOVA) and Kruskal Wallis which is one of the parametric tests, was used in the analysis of the data. According to the results of the research, it is found that there has been an intermediate positive correlation between pessimism schema of the parents and authoritarian attitude. At the same time, it was found that there is a low level of positive correlation between the pessimism schemas of the parents and the overprotective parental attitude. It is found that there has been a low level of positive correlation between the insufficient self-control schemas of parents and authoritarian parental attitude. It was found that there is a low level of positive correlation between parents' self-sacrifice schema and authoritarian parental attitude. It was found that there is a low level of positive correlation between parents' self sacrifice schemas and overprotective parental attitude. According to the other findings of the study, parents' pessimism, insufficient self-control and self sacrifice schemas showed a significant difference according education status. Again, parents' authoritative attitude showed a significant difference according to gender.

Keywords: Early Maladaptive Schemas, Parent Attitude.

GENÇ YETİŞKİNLERİN ROMANTİK İLİŞKİLERDE YAŞANAN İSTİSMAR DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Hümevra SARAÇ¹

Makalenin Geliş Tarihi: 05.02.2021

Yayına Kabul Tarihi: 08.03.2021

Online Yayınlanma Tarihi: 07.06.2021

Bu çalışmanın amacı, genç yetişkinlerin hem romantik ilişkilerinde istismar davranışlarında bulunma hem de istismar davranışlarına uğrama nedenlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Çalışma grubunu, Türkiye'de farklı üniversite ve bölümlerde öğrenim gören ve amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen toplamda dokuz kadın genç yetişkin oluşturmaktadır. Seçilen kadın genç yetişkinler 20-24 yaş arasındaki öğrencilerden oluşmaktadır. Nitel yöntem ile yapılan bu çalışmada, görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen ve alanında uzman iki öğretim üyesinin görüşleri alınarak düzenlenen sekiz açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analize tabii tutulmuştur. Analizlerin sonucunda elde edilen bulgular, kadın genç yetişkinlerin romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumu, benlik saygısı, sahiplenme duygusu, boyun eğici tutumlar, stres ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Genç Yetişkinler, Romantik İlişkiler, İstismar Davranışları.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the opinions of young adults about both abusive behaviors in their romantic relationships and the reasons for being abused. The participants consist of nine female young adults selected by purposive sampling method, studying at different universities and departments of universities in Turkey. The female young adults are university students between the ages of 20-24. In this study, which was conducted with the qualitative method, the interview technique was used. As a data collection tool, a semi-structured interview form consisting of eight open-ended questions developed by the researcher by taking the opinions of two expert faculty members was used. The data obtained from the interviews were analyzed with the descriptive analysis method. As a result of the analysis, it was concluded that age, socioeconomic level, parental attitude, self-

¹Yüksek lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, humevrasarac.1@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9205-7658>

esteem, sense of ownership, submissive attitudes, stress and gender roles may be effective in the emergence of abusive behaviors experienced in romantic relationships by female young adults.

Keywords: Young Adults, Romantic Relationships, Abusive Behaviors

GİRİŞ

Birey var olduğu andan itibaren gereksinimlerinin karşılanması için çevresindeki kişiler ile bir ilişki kurma ihtiyacı duyar. Bireyin gelişimsel dönemin özelliklerine göre kurduğu ilişkilerden birisi romantik ilişkilere (Kaya, 2020, s. 34). İnsanın yetişkinlik çağına geçiş dönemi olarak bilinen genç yetişkinlik, romantik ilişkilerin de yoğun olarak yaşandığı bir zaman dilimine tekabül eder. Bu dönem bireyin bilişsel, sosyal ve duygusal olarak gelişiminin yaşandığı üniversite yıllarını kapsamaktadır. Üniversite döneminde deneyimlenen romantik ilişkiler bireyin bahsedilen alanlardaki gelişimlerinde önemli rol üstlenir (Kılınçer, 2012, s. 2). Bu dönemde tecrübe edilen romantik ilişki bireyin yetişkinlik döneminde romantik ilişkilere yönelik inanç, algı ve tutumlarına da yön verme ihtimalini barındırmaktadır. (Kaya, 2020, s. 34).

Bireylerin psikososyal gelişim görevlerinden olan romantik ilişkiler, yetişkinlik döneminde sağlıklı bir ilişki kurabilmeleri için önemli görülmektedir; fakat bireylerin gelişimi için gerekli görülen romantik ilişkilere bireyleri olumsuz etkileyecek istismar davranışları da görülmektedir (Etchevery, Le & Charania, 2008; akt. Kılınçer, 2012, s. 2). Romantik ilişkilere ortaya çıkan istismar davranışları ya da partner şiddeti şiddetin en yaygın olarak görülen türüdür (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014). Genel olarak istismar davranışları, bireyin gücünü kasıtlı veya kasıtlı olmadan bir başka bireye, gruba ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar, yoksunluk ya da bireyin gelişimine zarar verici davranışlar olarak açıklanmaktadır (WHO, 2002, s. 5).

Partner istismarının alan yazın incelendiğinde yakın partner şiddeti, yakın partner istismarı, eş istismarı ya da şiddeti, aile içi şiddet gibi çeşitli kavramlar yerine kullanıldığı görülmüştür (Kılınçer & Tuzlugöl Dost, 2013, s. 16). Farklı kavramlarla ifade edilen romantik ilişkilere yaşanan istismar, hazırlıklı ya da daha önceden hazırlanmamış, zaman zaman eşlerin ya da partnerlerin biri tarafından ya da karşılıklı olarak gösterdikleri, istismara maruz kalan bireye çeşitli yönlerden zarar veren davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (Seçim, 2019, s. 529). Dünya Sağlık Örgütü, romantik ilişkide yaşanan istismar ya da şiddeti ilişki sürecinde fiziksel, cinsel ya da psikolojik zarara yol açan fiziksel güç kullanma, cinsel ilişkiye zorlama, psikolojik istismar ve bir başkasını kontrol altında tutmaya yönelik birtakım davranışlar olarak açıklamıştır (WHO, 2010, s. 11-12). Bir başka ifadeyle romantik ilişkilere istismar, bireylerin ilişki sürecinde meydana gelen cinsel, fiziksel, sözlü ve duygusal kötü davranış ya da ifadeler romantik ilişkide yaşanan istismar ya da flört şiddeti olarak tanımlanmaktadır (Offenhauer & Buchalter, 2011, s. 5). İlgili literatürde yapılan tanımlardan hareketle, flört şiddeti ya da romantik ilişkilere yaşanan istismar bireyin partnerine yönelik zarar verici davranışlarının tümünü içermektedir (Özdere, 2019, s. 316).

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilere yaşanan istismarın duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik olmak üzere dört boyutta ele alındığı görülmüştür (Kılınçer, 2012, s. 3). Bu boyutlar arasında şiddet ya da istismarın ilk ve çok kolay dikkat çeken türü fiziksel istismardır. Fiziksel istismar ya da şiddetin bireylerin dikkatini çeken ilk tür olmasının sebebi fiziksel şiddete maruz kalan bireyin uğramış olduğu zararın daha gözle görülür bir şekilde anlaşılabilir olmasıdır. İstismar kavramı, bireylerin zihninde fiziksel ya da somut olarak zarar verici eylemler olarak anlaşıldığında da psikolojik ve sözel zarar verici eylemleri de kapsamaktadır (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014, s. 367).

Fiziksel istismar, bireyin partnerine karşı acı vermek veya yaralamak amacıyla sergilediği davranış, uyguladığı güç şeklinde ifade edilmektedir (Türk, Hamzaoğlu, & Yayak, 2020, s. 75). Fiziksel istismara örnek olarak bireyin partnerine yönelik yumruk atma, tekmeleme, yaralama, ihtiyaç durumunda tıbbi yardım alınmasını engelleme vb. davranışlar gösterilmektedir (Uluocak, Gökulu, & Bilir, 2014, s. 377).

Partnere karşı sergilenen fiziksel istismar davranışlarında geçmişten günümüze birtakım değişiklikler olduğu görülmüştür. İlgili literatür incelendiğinde partnerlerin birbirine karşı sergilediği fiziksel istismar şeklinde nitelendirilebilecek davranışlar arasında kol bükme veya saç çekme, bir duvara çarpma ve kasıtlı olarak yakma veya haşlama eklendi (Demirtaş, 2015, s.28). İlgili alan yazın incelendiğinde cinsel istismar, cinsel şiddet, cinsel saldırganlık, cinsel taciz, flört tecavüzü olarak çeşitli kavramlarla ve şekillerde tanımlanmıştır (Demirtaş, 2015, s.29). Cinsel istismar, bireyin partnerine karşı isteği olmadan, zorlayıcı cinsel davranışlarda bulunması şeklinde açıklanmaktadır (Polat, 2006, s. 26). Cinsel istismara örnek olarak, partnerini isteği dışında cinsel ilişkiye ya da korunmadan cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel ilişkide partnerini aşağılayıcı ya da partnerinin istemediği davranışlarda bulunmak, cinsel anlamda zarar verici davranışlarda bulunmak gösterilmektedir (WHO, 2014, s. 8). Duygusal istismar ise psikolojik flört şiddeti, psikolojik saldırganlık, psikolojik- duygusal istismar, sözlü saldırganlık- istismar, psikolojik- duygusal kötü muamele olarak çeşitli kavramlarla ifade edilmekle birlikte bu kavramlar aynı zamanda tanımsal açıdan da herhangi bir farklılığı olmadan birbirlerinin yerine kullanılmıştır (Demirtaş, 2015, s.32). Duygusal istismar, bireyin partnerine yönelik gösterdiği davranışların temelinde psikolojik açıdan zarar vermesi olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte duygusal istismar kapsamında sözel istismara da yer verilmektedir. Sözel istismar bireyin partnerine karşı kullandığı söz ve ifadelerin partnerini korkutma, sindirme ya da cezalandırma amacıyla sözel ifadeleri araç olarak kullandığı tür olarak ele alınmaktadır (Polat, 2006, s. 26). Son olarak ekonomik istismar, bireyin partnerini kendisine ekonomik olarak bağımlı kıldığı, sahip olduğu ekonomik kaynakları partnerine karşı bir yaptırım gücü ya da tehdit aracı olarak kullandığı türdür. Ekonomik istismara örnek oluşturabilecek davranışlar bireyin partnerinin ekonomik özgürlüğe sahip olmasını engellemek, iş hayatında olmasını istememek veya partnerinin istemediği bir işte çalışmaya mecbur bırakmak, partnerinin ekonomik gelirine el koymak vb. olarak açıklanabilir (Can Gürkan & Coşar, 2009, s. 125).

İstismar türlerinden çoğu günümüzdeki romantik ilişkilerde karşılaşılan durumlar olarak görülmektedir. Bireylerin yetişkinlik dönemlerinde sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için genç yetişkinlik dönemlerinde yaşadıkları romantik ilişkiler önem arz etmektedir. Buradan hareketle genç yetişkinlerin romantik ilişkilerde yaşadıkları istismar durumlarının ortadan kaldırılması ya da en az zarar ile atlatılması için öncelikle yaşanan istismarın nedenlerini anlamak gerekmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, romantik ilişkilerde istismarın meydana gelmesine neden olan birtakım etkenler vardır bu etkenlerden biri partnerlerin anne- baba tutumlarıdır. Partnerlerin ebeveynlerinin baskıcı, otoriter vb. olumsuz anne-baba tutumlarına sahip olması genç yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerinde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır (Yıldırım & Terzioğlu, 2018, s. 287). Bununla birlikte partnerlerin düşük sosyoekonomik düzeye sahip olması ve buna bağlı olarak bireylerde meydana gelen stres, ilişkilerinde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sebep olarak gösterilmiştir (Jewkes, 2002, s. 1427). Bir başka etken olarak, toplumun oluşturduğu kadın ve erkek profillerinin, yani toplum tarafından oluşturulan cinsiyet rollerinin romantik ilişkilerde yaşanan istismara sebep olabileceği öngörülmektedir. İstismar davranışlarının ortaya çıkmasında etkili diğer bir etken olan benlik saygısı, kişinin kendisini nasıl değerlendirdiği ya da kendisine verdiği değer şeklinde açıklanmaktadır. Buradan hareketle, partnerlerin sahip olduğu benlik saygısı da yaşadıkları romantik ilişkilerini etkilemektedir (Bakır & Kalkan, 2019, s. 24). Romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olan partnerlerin yaşı, alan yazında erken evlilik ya da çocuk gelinler ile ilgili araştırmalar dikkate alındığında romantik ilişkilerde özellikle kadınlara yönelik cinsel, ekonomik istismarın ortaya çıkmasında bir sebep olarak görülmektedir (Yüksel & Yüksel, 2014, s. 10). Bir başka etken ise içinde bulunduğumuz kültürde boyun eğici davranışları sık sık saygı gösterme ile benzer anlamda düşünülmektedir. Ancak bunun aksine boyun eğici davranışları, bireyin düşük benlik saygısına sahip olması ve diğerlerinden farklı olan düşüncelerini rahat bir biçimde

ifade edememesi ya da istemediği bir duruma “hayır” diyememesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple partnerlerden birinin boyun eğici davranışları sergilemesi istismar davranışlarının ortaya çıkması ve istismar davranışı gösterme sıklığı konusunda etkili olabilmektedir (Arslan Özkan & Özen, 2008, s. 53). Son olarak yapılan araştırmalarda bireylerin yaşadıkları sahiplenme duygusunun kadın ve erkekler tarafından farklı algılandığı ve bu sebeple ilişkilerde istismara yol açan davranışların sergilendiği görülmektedir. İstismar bireylerin sahiplenme duygusuyla hareket ederek partnerine sürekli beraber olunması yönünde baskı yapması, kıyafetine karışması, kontrol etme vb. davranışlar sergilemesi olarak ortaya çıkmaktadır (Fidan & Yeşil, 2018, s. 21).

Alan yazın incelendiğinde genç yetişkinlerin karşılaştıkları sorunlar ve gereksinimler dâhilinde romantik ilişkilerde yaşadıkları çeşitli problem alanlarıyla ilgili yardıma ihtiyacı oldukları görülmüştür (Kılınçer, 2012, s. 10). Romantik ilişkilerde yaşanan istismar durumları ya da flört şiddeti hem dünyada hem de ülkemizde yaşanan önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu sebeple romantik ilişkide yaşanan istismar davranışlarının nedenlerini anlamak için yapılan ve yapılacak olan çalışmalar önem arz etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının nedenlerine yönelik nitel çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmada da genç yetişkinlerin hem romantik ilişkilerinde istismar davranışlarında bulunma hem de istismar davranışlarına uğrama nedenlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel yöntem ile ele alınarak elde edilen verilerin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan durum deseni ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak verilerin elde edildiği nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, bireylerin var olan durumlara yönelik kişisel görüşlerini öğrenmeyi amaçlamakla birlikte bireyin, kendi gizli yönlerini ve bireysel uğraşı sonucunda şekillendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini fark etmek için oluşturduğu bilgiyi üretme yöntemlerinden birisi şeklinde tanımlanmaktadır (Özdemir, 2010, s. 326). Bu çalışma genç yetişkinlerin günlük romantik ilişkilerdeki istismar davranışlarının ortaya çıkma nedenlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesini amaçladığından nitel araştırma yönteminin durum deseni kullanılmıştır.

Çalışma grubu

Çalışma grubu, 2020-2021 eğitim öğretim yılında İstanbul’da farklı üniversite ve bölümlerde öğrenim görmekte olan dokuz kadın üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen 20-24 yaş aralığındaki dokuz kadın genç yetişkin oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında katılımcıların kendi romantik ilişkilerinde istismar davranışlarına maruz kalmaları ya da yakınlarının romantik ilişkilerinde istismar davranışlarına maruz kalmaları dikkate alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan ve sekiz açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki açık uçlu soruların açık, anlaşılır olmasına ve yönlendirici olmamasına dikkat edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulurken başlangıçta on bir açık uçlu soru hazırlanmıştır. Alanında uzman iki öğretim üyesinin sorular hakkındaki görüşleri de alınmış ve bu görüşler doğrultusunda nihai formdaki açık uçlu soru sayısında azaltmaya gidilmiş, soru sayısı sekiz olarak belirlenmiştir. Formda katılımcılara ait bilgileri öğrenmek amacıyla cinsiyet ve yaşa yönelik demografik bilgiler sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorulara aşağıda yer verilmiştir.

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında partnerlerin yaşının rolü ne olabilir?
Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sosyo-ekonomik düzeyin rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında anne- baba tutumlarının rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin sahip olduğu benlik saygısının rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sahiplenme duygusunun rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında boyun eğici tutumlarının rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında stresin rolü ne olabilir?

Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ne olabilir?

Görüşme Süreci

Genç yetişkinlere yöneltilecek sorular önceden araştırmacı tarafından alan yazından edinilen bilgiler doğrultusunda belirlenmiştir. Görüşme çevrimiçi ortamda katılımcıların izni dâhilinde yüz yüze ses kaydı alınarak yapılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık olarak 20 dk. sürmüştür. Katılımcıların soruları daha iyi anlayabilmesi için araştırmacı tarafından istismar kavramı açıklanmış ve istismar davranışlarına çeşitli örnekler verilmiştir. Bireylere sorular teker teker okunmuş ve açıklanmıştır. Alınan kayıtların deşifre edilmesinden sonra elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için görüşmelerden elde edilen verilerin dikkat çekici bir biçimde ifade edilmesi amacıyla elde edilen verilerden doğrudan alıntılara yer vererek, verilerin özetlenmesini ve yorumlanmasını sağlayan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde önceden hazırlanmış araştırma sorularından yola çıkarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Oluşturulan bu çerçeveye göre elde edilen veriler dikkate alınmıştır. Oluşturulan çerçeveye göre toplanan veriler araştırmacı tarafından okunmuş ve düzenlenmiştir. Bazı veriler dışarıda kalmış uygun olan veriler ele alınmıştır. Uygun olan verilerden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmacı tarafından düzenlenen veriler gerekli alıntılara da yer verilerek desteklenmiştir. Verilere ilişkin bulgular araştırmacı tarafından açıklanmış, ilişkilendirilmiş ve anlamlandırılmıştır.

Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Nitel araştırma modelinde yapılan araştırmalarında geçerlik araştırmacının konuya ilişkin araştırdığı olay, durum ya da olguyu olduğu gibi ele alması şeklinde ifade edilirken; güvenilirlik araştırma sonuçlarının inandırıcı olması şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.255-260). Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalarda dış ve iç güvenilirlik anlamında alınması gereken birtakım önlemler olabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.260).

Çalışmanın geçerliği için araştırmacı öncelikle elde edilen verileri tarafsız bir biçimde değerlendirmeye çalışmıştır. Verileri toplama sürecinde katılımcıların cevaplarının doğru anlaşılıp anlaşılmadığını teyit etmek için sorular sorulmuştur. Çalışma verilerinin yeterli güvenirliliğinin sağlanması için katılımcılar ile online ortamda yüz yüze görüşmeler yapılmış ve ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerin ses kaydına alınması verilerin yansız bir biçimde deşifre edilmesini sağlamıştır. Görüşmelere ilişkin detaylar, bulguları ifade edebilme konusunda fayda sağlamıştır.

Çalışmanın güvenilirliği için ise elde edilen verilerin bir bütün olarak değerlendirilebilmesi ve sonuçların doğrulanması amacıyla alanında uzman bir öğretim üyesinin onayına başvurulmuştur. Çalışmada elde edilen verilerin tutarlılığı için çalışmanın yöntem, veri toplama ve analiz aşamaları detaylı olarak verilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte katılımcılar ile yapılan görüşmelerden doğrudan aktarmalar çalışmanın bulgular bölümünde yer verilmiştir. Bunlara ek olarak yapılan görüşmelerde katılımcılara; çalışmanın amacı, verilerin güvenliği, kimliklerinin gizliliği ve toplanan verilerin sadece ilgili çalışma için kullanılacağı hususunda bilgi verilmiştir.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Etik Değerlendirmeyi Yapan Kurul Adı:

Etik Değerlendirme Kararının Tarihi:

Etik Değerlendirme Belgesi Sayı Numarası:

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde genç yetişkinlerin romantik ilişkilerde ortaya çıkan istismar davranışlarının nedenlerine ilişkin görüşlerinin alınması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular sorulmuş ve katılımcılarla görüşmede elde edilen veriler olduğu gibi verilmiştir. Görüşmelerde sık tekrarlan veya öne çıkan birkaç veri katılımcı kod isimleri ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

1. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında partnerlerin yaşının rolü ne olabilir?

K2: "Yaşı küçük olduğu için hayata dair tecrübelerinin az olması karşısındaki kişinin ona istismar davranışları sergilemesine neden olabilir."

K3: "Yaş küçüklüğü, duygusal yoğunluklar sebebiyle bireyler davranışlarını kontrol edemeyebiliyor istismar davranışlarına sebep oluyor."

Katılımcılara göre, romantik ilişkilerde istismar davranışının ortaya çıkmasında partnerlerin yaşının rolü önem arz etmektedir. Katılımcılar özellikle ergenlik döneminde bireylerin duygularını daha yoğun yaşadığını bu sebeple de ergenlerin davranışlarını ve tepkilerini gösterirken birtakım aşırılıklara kaçabileceklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeple ergenlik döneminin ve yaşın istismar davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabileceğini belirtmişlerdir.

2. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sosyo-ekonomik düzeyin rolü ne olabilir?

K2: "Sosyoekonomik düzeyi yüksek olan kişi karşı tarafı ezici davranışlarda bulunabilir. Gelir düzeyi düşük olan kişi küçük düşürücü ve aşağılayıcı birtakım davranışlara maruz kalabilir. Başka bir perspektifle de bakacak olursak gelir düzeyi düşük olan taraf da aslında partnerini maddi anlamda sömürebilir. Onun maddi imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilir."

K9: "Bence mesela ekonomik anlamda sorunlar yaşadığında partnerler arasında huzur da bozulur. Birtakım gerginlikler oluşur ve bu gerginlikler sonucunda partnerler birbirlerine karşı sözel ya da fiziksel anlamda zarar verici davranışlarda bulunabilir."

Katılımcılar tarafından, romantik ilişkilerde ortaya çıkan istismar davranışlarında sosyoekonomik düzeyin etkisinin olduğu görüşünü ifade edilmiştir. Katılımcılardan bazıları sosyoekonomik düzeyi daha yüksek

olan bireylerin sosyoekonomik düzeyi daha düşük olan partnerlerini ezici birtakım davranışlar ya da sözel ifadeler sergileyebileceklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte çiftin sahip olduğu sosyoekonomik düzey ele alındığında sosyoekonomik düzeyin düşük olması partnerler arasındaki anlaşmazlık ve tartışmaları arttıracığından istismar davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabileceği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

3. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında anne- baba tutumlarının rolü ne olabilir?

K3: "Çocuk anne babayı rol model aldığı için ileride de kendi romantik ilişkisinde sorunu o şekilde çözecektir."

K4: "Anne babasından çocuk yaşta ne görüyorsa onu uygulamaya başlıyor."

Katılımcılardan alınan cevaplara göre, romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında anne-baba tutumunun etkisi vardır. Katılımcılar, bireylerin çocukluk döneminde ebeveynlerinin tutumlarından etkilendiklerini, çocukların o dönemde anne babalarını rol model alacaklarını belirtmişlerdir. Bireyler rol model aldıkları ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını içselleştirecek ve ileriki dönemlerde kendi romantik ilişkilerinde ortaya çıkaracaklardır. Anne-baba tutumlarından otoriter ve baskıcı aile tutumuna sahip olan bireyler anne ve babalarını rol model olarak ileriki dönemde partnerlerine karşı otoriter ve baskıcı tutumlarda bulunarak istismar davranışları sergileyebilir. Diğer yandan baskıcı ve otoriter ebeveyn tutumuna sahip olan ve ebeveynlerinin bu tutumuna boyun eğen birey istismar davranışlarına açık olabileceğinden partneri tarafından da kolayca istismara maruz kalabilir.

4. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin sahip olduğu benlik saygısının rolü ne olabilir?

K4: "Bireyin benlik saygısı düşük ise, karşındakine saldırgan davranışlarda bulunarak kendi yetersizliğini bu şekilde kapatır."

K6: "Kişi kendisine ne kadar saygı duyuyorsa partnerine de o kadar saygı duyar. Benlik saygısı ne kadar yüksekse bireyin partnerine istismar sayılabilecek hiçbir davranışta bulunmayacaktır."

Katılımcılar, romantik ilişkilerdeki istismar davranışlarının ortaya çıkmasında benlik saygısının etkili olabileceği görüşündedirler. Katılımcılara göre, benlik saygısı bireyin kendini sevmesi ve değer vermesiyle ilgili olduğundan benlik saygısı düşük olan bireyler kendilerini yetersiz hissederler. Bu sebeple benlik saygısı düşük bireylerin kendilerini daha güçlü hissetmek amacıyla partnerine yönelik istismar davranışlarında bulunabileceğini belirtmişlerdir.

5. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sahiplenme duygusunun rolü ne olabilir?

K4: "Sahiplenme aslında şey olabilir başkasının üzerinde hüküm kurma. Bunlar da istismar davranışına neden oluyor bir yerde."

K5: "O beni sahipleniyor, kıskanıyor beni sevdiğinden yapıyor diye düşünebiliyor. Ancak bu davranışların artması istismara sebep oluyor bence."

Katılımcılar, romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sahiplenme duygusunu etkili olabileceği görüşündedirler. Katılımcılar, sahiplenme duygusunun; partneri kısıtlama, kıyafetlerine karışma, sınırlılık getirme vb. davranışlar olarak algılandığını ifade etmiştir. Ancak katılımcılar bireylerin sahiplenme duygusu adı altında partnerlerine istismar uyguladıklarını belirtmiş ve sahiplenme duygusunun yanlış anlaşılmasının da gelecekteki istismar davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabileceğini ifade etmişlerdir.

6. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında boyun eğici tutumlarının rolü ne olabilir?

K3: "Olumsuz pek çok davranış ortaya çıkabilir bu tutum istismar davranışını arttırabilir."

K5: "Her şeyi kabul eden birisi yine istismara uğradığında da aynı şekilde kabul eder, bu davranışları arttırır."

Katılımcılar, romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında boyun eğici tutumlarının etkili olduğu görüşündedir. Katılımcılar, bireylerin bir haksızlık karşısında hayır diyememeleri ya da haklarını savunmamalarının partnerlerinden gelecek olan istismar davranışlarını arttıracığı görüşündedirler.

7. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında stresin rolü ne olabilir?

K1: "Stres altında çalışan insanlar davranışlarını kontrol edemeyip partnerine olumsuz davranışlar sergileyebilirler."

K2: "Gündelik yaşamında yaşanan stresin davranışına yansır bu da istismara sebep oluyordur."

Katılımcılar, romantik ilişkilerde istismar davranışının ortaya çıkmasında stresin rolü olabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, bireylerin gündelik yaşamda pek çok stres oluşturabilecek durumla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Bireylerin stres altında verdikleri tepkilerin kontrolünü sağlayamayabileceklerini dolayısıyla farkında olmadan da olsa partnerlerine yönelik istismar davranışlarında bulunabileceklerini belirtmişlerdir.

8. Sizce romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi ne olabilir?

K2: "Hep ben kıskanırım ben erkeğim bana bir şey olmaz ama sana o gözle bakmazlar. Bu da bir istismar."

K6: "Erkek her şeyi yapabilir kadın ise erkeğine boyun eğmelidir gibi anlayışların istismarı ortaya çıkardığını düşünüyorum".

Katılımcılar, romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi olduğu görüşündedir. Katılımcılar, toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların yapabileceklerinin sınırladığını erkeklerin ise yapabileceklerinin daha geniş kapsamlı olması sağladığını böylece kadını erkeklerin gözünde küçük düşürdüğünü belirtmişlerdir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerinin romantik ilişkilerde istismar davranışlarını ortaya çıkarabileceğini ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bulgular bölümünden de anlaşılacağı gibi çalışma grubunu oluşturan dokuz kadın genç yetişkinden elde edilen veriler sonucunda romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında partnerlerin yaşının, sosyo-ekonomik düzeyinin, anne- baba tutumlarının bireylerin sahip olduğu benlik saygısının, sahiplenme duygusunun, boyun eğici tutumlarının, stresin ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin yaşının etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Kadınların erken evlilikleri ile ilgili yapılan bir araştırmada kadınların erken evlenmelerinden dolayı cinsellik hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ve henüz biyolojik gelişimlerinin tamamlanmasından dolayı evlilikte cinsellikten korktuklarını ifade etmişlerdir. Bu korkularından dolayı cinsel birliktelik yaşamak istemeyen kadınların eşleri tarafından cinsel istismara uğradıkları belirtilmiştir (Burcu, vd., 2015, s.85). Çocuk gelinler ile yapılan bir diğer araştırmadan elde edilen sonuçlara göre çocuk gelinlerin yapmış oldukları evliliklerin cinsel yolla bulaşan hastalıklar, erken gebelik, cinsel istismar vb. sonuçları olduğu görülmüştür. Bu sebeple küçük yaşta

gerçekleştirilen evlilikler sonucunda, özellikle cinsel, fiziksel ve ekonomik istismar ortaya çıkmaktadır (Boran, vd., 2013, s.60). Yapılan bir başka çalışmada erken evlilik yapmış olan kadınların cinsel hayatının önemli düzeyde bozulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Güneş, vd., 2016, s.68). Yapılan bu araştırma sonuçlarından elde edilen verilerden hareketle erken yaşta romantik ilişki yaşamanın özellikle kadınlar üzerinde istismar gibi olumsuz sonuçları olduğu görülmüştür. Erken yaşta romantik ilişki yaşayan bireyler romantik ilişkilere yönelik bilgi sahibi olmadığından ilişki içerisinde istismar olarak nitelendirilebilecek davranışlar sergileyebilmektedirler. Dolayısıyla erken yaşta yapılan evliliklerin istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bir neden olabileceği söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında sosyoekonomik düzeyin etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan araştırmalarda yoksulluk ve beraberinde oluşan stresin flört şiddetine önemli etkisi vardır. Şiddet, tüm sosyoekonomik gruplarda oluşa da bazı ülkelerde bilhassa alt sosyoekonomik gruplarda flört şiddetinin daha sık ve şiddetli olduğunu söylemek mümkündür (Jewkes, 2002, s.1426). Kadınların finansal bağımsızlığının olması bazı durumlarda koruyucu bir faktör olmakla birlikte bazı durumlarda partnerinin çalışmayıp kadının çalışıyor olması ve çalışma koşulları, beraberinde ek riskler getirebilmektedir. Bu bağlamda, ekonomik eşitsizlikle birlikte şiddetin ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Jewkes, 2002, s.1426). Dünyanın diğer bölgelerinde yakın partner şiddeti oranlarına baktığımızda özellikle gelir düzeyi, insani kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinde alt sıralarda yer alan ülkelerde yakın partner şiddetinin daha yoğun olarak gözlemlendiği söylenebilir (Gökulu, 2013, s.1836). Ülkemizde çalışan kadınlar ile yapılan nitel bir araştırmada katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda, sosyoekonomik düzeyin partnerler arasında şiddetin ortaya çıkmasında neden olabileceğine yönelik görüşler belirtilmiştir. Bununla birlikte ekonomik düzeyin şiddeti gösteren birey açısından partnerini kontrol etme amacıyla kullanabileceğini belirtilmiştir. (Uzuner Akçıl & Gedik, 2020). Buradan hareketle sosyoekonomik düzeyi daha yüksek olan bireylerin sosyoekonomik düzeyi daha düşük olan partnerlerini ezici birtakım davranışlar ya da sözel ifadeler sergileyebildikleri söylenebilir. Bununla birlikte partnerlerin sahip olduğu sosyoekonomik düzeyin düşük olması partnerler arasındaki anlaşmazlık ve tartışmaları arttıracığından istismar davranışlarının ortaya çıkmasına neden olabilecektir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin anne-baba tutumlarının etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan çalışmada anne- baba tutumlarının otoriter ya da ilgisiz olmasının istismar için ailesel risk faktörleri arasında olduğu belirtilmiştir. Anne- babanın kabul edici tutumlarının artmasıyla romantik ilişkilerde istismarın azaldığı; anne-babanın kontrol edici tutumu arttıkça ise romantik ilişkilerde istismar düzeyinin arttığı görülmüştür (Alikaşifoğlu, 2008, s.55). Yapılan çalışmalar anne ve babanın baskıcı tutumlarının çocukta davranışsal birtakım sorunlara sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır (Thompson, Hollis & Richards, 2003, s.85; akt. Kumcağız, vd., 2018, s.396; Saydam & Gençöz, 2005, s.71). Buradan yola çıkarak bireylerin çocukluk döneminde ebeveynlerinin tutumlarından etkilenmekte ve anne babalarını rol model almakta olduğu sonucuna varılır. Bireyler rol model aldıkları ebeveynlerinin tutum ve davranışlarını içselleştirerek ileriki dönemlerde kendi romantik ilişkilerinde istismar davranışlarını sergilemeye meyilli olabilmektedirler. Dolayısıyla bireylerin kendi ebeveynlerinde olumsuz tutumlara maruz kalmaları yetişkinlik döneminde yaşadıkları romantik ilişkilerde istismar davranışları göstermelerine neden olabileceği söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin benlik saygısının etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan bir araştırmanın sonucuna göre benlik saygısının ($t=-2,566, p<.05$) romantik ilişkilerde yaşanan istismarı negatif yönde anlamlı olarak açıkladığı görülmektedir. Bu sonuca göre genç yetişkinlerin benlik saygısı arttıkça romantik

ilişkilerinde algıladıkları istismar azalmaktadır (Tagay, vd., 2018, s.712). Yapılan bir çalışmada, benlik saygısı düşük olan erkeklerin, erkek egemenliğini ve kadınlara karşı şiddeti daha fazla oranda destekledikleri, problemlerin çözümünde şiddeti tercih ettikleri belirtilmiştir (Diaz-Aguado & Martinez, 2015, s.20). Yapılan bir diğer çalışmada benlik saygısının fiziksel şiddet uygulama ve istismara maruz kalmayla anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür (Papadakaki, Tzamalouka, Chatzifotiou & Chliaoutakis, 2009; akt.Kılınçer, 2012, s.42). Buradan yola çıkılarak bireyin kendini sevmesi ve değer vermesi olarak nitelendirilen benlik saygısı düşük olan bireylerin kendilerini yetersiz hissetmesi nedeniyle ve kendilerini daha güçlü hissetmek amacıyla partnerine yönelik istismar davranışlarında bulunabileceği söylenebilir. Dolayısıyla bireylerin sahip oldukları benlik saygısı partnerlerine yönelik davranışlarını etkilediğinden benlik saygısının romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olabileceği söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin sahiplenme duygusunun etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan bir çalışmada öğrenciler arasında romantik ilişkinin birliktelik ve özel arkadaşlıktan ziyade "sahiplenme" ve "sahip olma" anlayışı şeklinde algılanmasının istismara sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fidan & Yeşil, 2018, s.23). Yapılan bir diğer çalışmada ise flört şiddetinin ortaya çıkmasında sahiplenme duygusu, kontrol sağlama gibi isteklerin öne çıktığı görülmüştür (Kaplan, vd., 2020, s.536). Buradan yola çıkılarak bireylerin romantik ilişki içerisindeyken sahiplenme duygusu ile birtakım istismar edici davranışlar sergilediği dolayısıyla sahiplenme duygusunun yanlış anlaşılması ve partnerlerinin birbirini kısıtlaması sonucunda romantik ilişkilerde istismar davranışlarının ortaya çıkabileceği söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin boyun eğici davranışlarının etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan bir çalışmada anne-babaları tarafından ihmal ve istismara maruz kalan bireylerin istismar davranışlarını kabullenme düzeylerinin aile içi istismara uğramayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Karabacak & Kodan Çetinkaya, 2015, s.19). Ergenler ile yapılan başka bir çalışmada ergenlerin boyun eğici davranışlarının fiziksel, sözel ya da cinsel istismara uğrayan bireylerin boyun eğici davranış puanlarının uğramayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mayda vd., 2009). Yapılan bir diğer çalışmada ise tıp fakültesi öğrencilerinin sözel ve fiziksel istismara maruz kalma durumlarının boyun eğici davranışını etkilemediği; ancak "annesini babası arasında fiziksel şiddet yaşanma durumlarının boyun eğici davranışını etkilediği ve anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir (Kaya, Güneş, Kaya & Pehlivan, 2004, s.481). Yapılan bir başka çalışmada üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde istismar davranışlarının boyun eğici davranışlarla açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Kumcağız, vd., 2018, s.397). Başka bir çalışmada ise boyun eğici tutumların aileleri tarafından yeterli destek verilmeyen, sık sık aile içinde tartışmalara maruz kalan öğrencilerde daha yaygın görüldüğü bildirilmiştir (Yıldırım, 2004, s.226). Buradan yola çıkılarak romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında boyun eğici tutumların etkili olduğu görülmektedir. Bireylerin partnerleri tarafından yapılan bir haksızlık karşısında hayır diyememeleri ya da haklarını savunmamalarının partnerlerinden gelecek olan istismar davranışlarını arttıracakı söylenebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Günlük yaşantımızın büyük bir bölümünde karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar da flört şiddetine yönelik tutumları ve flört şiddetini etkileyen önemli faktörlerden biridir (Qu, Wang & Zhao 2018, s.10; Reyes, vd., 2016; Reidy vd., 2015, s.622). Yapılan bir diğer çalışmada daha yüksek oranda cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bakış açısına sahip olan kadınların, daha fazla oranda fiziksel flört şiddetine maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır (Gressard, vd., 2015). Erkek öğrenciler ile yapılan bir diğer çalışmada ise

cinsiyet eşitsizliği ve ataerkil kültüre sahip olan gençler arasında fiziksel ve psikolojik flört istismarı ihtimalinin daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Ozaki & Otis 2017, s.17). Buradan yola çıkarak kadınların yapabileceklerinin sınırlı olduğu erkeklerin ise yapabileceklerinin daha geniş kapsamlı olduğu toplumsal cinsiyet algısıyla yetiştirilen erkek çocuklarının romantik ilişkilerinde de bu toplumsal cinsiyet rollerini sürdürdüğü görülür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerinin romantik ilişkilerde istismar davranışlarını ortaya çıkarabileceği söylenilebilir.

Alan yazın incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında stres düzeyinin etkili olduğu yönünde benzer sonuçlar görülmüştür. Yapılan araştırmalarda romantik ilişkilerde ortaya çıkan istismar davranışlarının yoksulluğun ve beraberinde gelen yoğun stresin romantik ilişkide istismar davranışlarının ortaya çıkmasında önemli katkısı olduğu görülmüştür (Jewkes, 2002, s.1426). Buradan yola çıkarak bireylerin gündelik yaşamda pek çok stres oluşturabilecek durumla karşı karşıya kaldıklarını ve bireylerin stres anında verdikleri tepkilerin kontrolünü sağlayamayabileceklerinden bilinçli ya da bilinçsiz olarak partnerlerine yönelik istismar davranışlarında bulunabilmektedirler. Dolayısıyla romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında bireylerin stres düzeylerinin neden olabileceği söylenebilmektedir.

Romantik ilişkilerde yaşanan istismar durumları günümüzde yaşanan önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu sebeple romantik ilişkide yaşanan istismar davranışlarının nedenlerini anlamak için yapılan ve yapılacak olan çalışmalar önem arz etmektedir. İlgili literatür incelendiğinde romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının nedenlerine yönelik nitel çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu çalışmada da çalışma grubunu oluşturan kadın genç yetişkinlerin romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkma nedenlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nitel yöntem ile elde edilen verilerin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın çalışma grubu ve araştırmacı tarafından belirlenen açık uçlu soruları araştırmanın sınırlılıklarıdır. Bu sebeple ilgili konu ile yapılacak olan çalışmalarda çalışma grubu ve açık uçlu soruların farklılaştırılması önerilebilir. Bununla birlikte bu çalışmada genç yetişkinlerin romantik ilişkilerde yaşanan istismar davranışlarının ortaya çıkmasında partnerlerin yaşının, sosyo-ekonomik düzeyinin, anne- baba tutumlarının, bireylerin sahip olduğu benlik saygısının, sahiplenme duygusunun, boyun eğici tutumlarının, stresin ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olup olmadığı belirlenmeye çalışıldığından yapılacak olan çalışmalarda partnerlerin madde kullanımı, düşük sosyal desteğe sahip olması, güvensiz bağlanma stilleri, çocukluk döneminde istismar ve ihmale uğramış olması, ilişki süresi gibi temaların da araştırılması önerilir. İlgili alandaki uygulayıcı olan okul psikolojik danışmanlarına okullarda öğrencilerin iletişim becerilerini ve sağlıklı ilişki kurabilmeleri için gerekli çeşitli becerileri geliştirebilmeleri amacıyla psikoeğitim programları uygulanması önerilebilir. Okullarda romantik ilişkilerde yaşanan istismar-şiddet konularının anlatılması ve bu olumsuz durumları engellemek ya da azaltmak amacıyla önleme ve müdahale çalışmaları yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alikaşifoğlu, M. (2008). Ergenlerde davranışsal sorunlar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi No:63.
- Arslan Özkan, İ., & Özen, A. (2008). Öğrenci Hemşirelerde Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(1).
- Bakır, A., & Kalkan, M. (2019). Siber Flört İstismarı, Beden İmgesi ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 21-51.
- Boran, P., Gökçay, G., Devocioğlu, E., & Eren, T. (2013). Çocuk gelinler.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S., & Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Arastırma. *Bilig*, 73, 63.
- Can Gürkan, Ö., & Coşar, F. (2009). Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3).
- Demirtaş, E. T. (2015). *Psychological aggression perpetration among dating college students: The interplay of societal, parental and personal factors*. (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Diaz-Aguado MJ, Martinez R. Types of Adolescent Male Dating Violence Against Women, Self-Esteem, and Justification of Dominance and Aggression. *Journal of Interpersonal Violence* 2015;30(15):263658.
- Fidan, F., & Yeşil, Y. (2018). Nedenleri ve Sonuçları İtibariyle Flört Şiddeti. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 16-24.
- Güneş, M., Selcuk, H., Demir, S., İbiloğlu, A. O., Bulut, M., Kaya, M. C., ... & Sır, A. (2016). Çocuk Evliliği Yapan Kadınlarda Çift Uyumu ve Çocukluk Çağı Ruhsal Travması. *Journal of Mood Disorders*, 6(2).
- Jewkes, R. (2002). Intimate Partner Violence: Causes and Prevention. *Lancet*, 359(9315), 1423-9.
- Kaplan, B. (2020). Şiddetin Toplumsal Taşıyıcısı Olarak Flört Şiddeti: Ankara Örneği. *Kent Akademisi*, 13(3), 526-538.
- Karabacak, A., Kodan Çetinkaya, S. (2015). Üniversite öğrencilerinin şiddet kabul düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 13-21.
- Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B. & Pehlivan, E. (2004) Tıp Fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5, 5-10.
- Kaya, Ö. S. (2020). Romantik ilişkilerde Sorun Çözme Becerileriyle İlişkili Faktörler: Yaşam Doyumu ve Diğerkâmlığın Yordayıcı Etkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 33-56.
- Kılınçer, A. S. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Algıladıkları İstismar*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Kılınçer, A. S., & Tuzlugöl Dost, M. (2013). Romantik İlişkiyi Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 4(1), 15-32.
- Kumcağız, H , Orak, O , Şahin, C . (2018). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Algıladıkları İstismarı Yordamada Algılanan Anne Baba Tutumları ve Boyun Eğici Davranışlar . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 7 (2) , 389-399 .
- Mayda, A.S., Gerçek, Ç. G., Güneş, C., Hüseyinoğlu, A., Güler, M.B. & Yıldırım, A. (2009). Tıp fakültesi öğrencilerinde depresif belirti sıklığının demografik özellikler, sigara, alkol, madde kullanımı, baskın el ve şiddete maruz kalma ile ilişkisi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2(4):476-83
- Ozaki R, Otis MD. Gender Equality, Patriarchal Cultural Norms, and Perpetration of Intimate Partner Violence: Comparison of Male University Students in Asian and European Cultural Contexts. *Violence Against Women* 2017;23(9):1076-99.

- Offenhauer, P., & Buchalter, A. (2011).. A Report Prepared by the Federal Research Division, National Institute of Justice, Violence and Victimization Research Division. *Teen Dating Violence:A Literature Review and Annotated Bibliography*.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özdere, M. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddetine İlişkin Tutumları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(95), 314-331.
- Polat, O. (2006). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Seçim, G. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Romantik İlişkilerinde Maruz Kaldığı İstismar Davranışları. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 527-543.
- Tagay, Ö., Çalışandemir, F., & Ünüvar, P. (2018). Contact disturbance and self-esteem as the predictors of the abuse perceived in romantic relationship Romantik ilişkilerde algılanan istismarın yordayıcıları olarak temas engelleri ve benlik saygısı. *Journal of Human Sciences*, 15(2), 707-716.
- Türk, B., Hamzaoğlu, N., & Yayak, A. (2020). Flört Şiddeti Üzerine Bir İnceleme. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17(1), 73-81.
- Uluocak, Ş., Gökulu, G., & Bilir, O. (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Stratejik Bir Başlangıç Noktası: Partner Şiddeti. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 362-387.
- Uzuner Akçıl, B., & Gedik, E. (2020). Çalışan bekâr kadınların şiddet algısı: Yozgat örneği.
- WHO. (2002). *World report on violence and health: summary geneva:WHO*.
- WHO. (2010). *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action*. World Health Organization, Geneva.
- WHO. (2014). *Health Care For Women Subjected to Intimate Partner Violence or Sexual Violence: A Clinical Handbook*. Geneva, 99.
- Yıldırım, S., & Terzioğlu, F. (2018). Şiddetin Farklı Bir Yüzü: Flört Şiddeti, Etkileri ve Etkileyen Faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 285-292.
- Yüksel, H., & Yüksel, M. (2014). Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler Gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2).

THE VIEWS OF YOUNG ADULTS ON THE ABUSIVE BEHAVIORS THEY EXPERIENCE IN ROMANTIC RELATIONSHIPS

Extended Abstract:

The individual needs to establish a relationship with the people around him to meet his needs from the moment he exists, so romantic relationships are one of the relationships that the individual establishes according to the characteristics of his developmental period and developmental periods (Kaya, 2020, p.34). The period in which individuals are intensely interested in romantic relationships is known as young adulthood, and it is also considered as the transition period of the individual to adulthood. This period includes the university years in which the individual's cognitive, social and emotional development is experienced, and the romantic relationships experienced during the university period play an important role in the development of the individual in the mentioned areas (Kılınçer, 2012, p.2). The romantic relationship experienced in this period will also guide the individual's beliefs, perceptions and attitudes towards romantic relationships during adulthood (Kaya, 2020, p.34). Romantic relationships, one of the psychosocial development tasks of individuals, are considered important for establishing a healthy relationship in adulthood, however, in romantic relationships that are deemed necessary for the development of individuals, abusive behaviors that affect individuals negatively are also observed (Etchevery, Le & Charania, 2008; cited in Kılınçer, 2012, p. 2). Abusive behaviors are described as acts of injury, death, psychological harm, deprivation, or harmful to the development of the individual, intentionally or unintentionally against another individual, group or community (WHO, 2002, p.5).

When the literature is examined, it has been seen that the abuse experienced in romantic relationships is discussed in four dimensions: emotional, physical, sexual and economic (Kılınçer, 2012, p.3). Physical abuse is expressed as the behavior that an individual exhibits in order to hurt or injure his partner, and the force he exerts (Türk, Hamzaoğlu, & Yayak, 2020, p.75). Sexual abuse, on the other hand, is described as engaging in compulsive sexual behaviors against the partner of the individual (Polat, 2006, p.26). Emotional abuse, on the other hand, is explained as the psychological harm of the individual's behavior towards his partner, and verbal abuse is also included within the scope of emotional abuse. Verbal abuse is considered as the type where the words and expressions used by the individual against his partner by using verbal expressions as a tool to intimidate or punish the partner (Polat, 2006, p.26). Finally, economic abuse is the type in which an individual makes his partner dependent on him economically, and his economic resources are used as a means of sanction or threat against his partner (Can Gürkan & Coşar, 2009, p. 125). Romantic relationships experienced in young adulthood are important for individuals to establish healthy relationships during their adulthood. From this point of view, it is necessary to understand the reasons for the abuse experienced in order to eliminate or overcome the abuse situations experienced by young adults in romantic relationships with the least damage. When the relevant literature is examined, there are some factors that cause abuse in romantic relationships; one of these factors is the parental attitudes of the partners. Partner's parents negative attitude plays an important role in the emergence of abusive behaviors in romantic relationships in young adulthood (Yıldırım & Terzioğlu, 2018, p.287). Moreover, low socioeconomic status of partners and accordingly relationship that occur in individuals have been shown as the reason for the emergence of abusive behaviors (Jewkes, 2002, p. 1427). As another factor, it is predicted that the male and female profiles created by society, that is, the gender roles created by society, may cause abuse in romantic relationships. Self-esteem, another factor that is effective in the emergence of abusive behaviors, is explained as how the person evaluates himself or the value he gives to himself. Therefore, the self-

esteem of partners also affects their romantic relationships (Bakır & Kalkan, 2019, p.24). Considering the ages of the partners, which are effective in the emergence of abusive behaviors in romantic relationships, early marriage or child brides in the literature, is seen as a reason for the emergence of sexual and economic abuse behaviors of women in romantic relationships (Yüksel & Yüksel, 2014, p.10). Another factor is that in our culture, submissive behaviors are often thought to be similar to respect, but on the contrary, submissive behaviors, low self-esteem, and the inability to comfortably express their different thoughts or say "no" to a situation they do not want. For this reason, submissive behaviors of one of the partners can be effective in the emergence of abusive behaviors (Arslan Özkan & Özen, 2008, p.53). In recent studies, the sense of ownership experienced by individuals is perceived differently by women and men, so it is seen that abusive behaviors are displayed in relationships. Acting with the sense of ownership of individuals, putting pressure on their partner to be together constantly, getting involved in their clothes, controlling, etc. It emerges as a behavior (Fidan & Yeşil, 2018, p.21). When the literature is examined, it is seen that young adults need help with various problem areas in romantic relationships and needs they face (Kılınçer, 2012, p.10). Abuse or dating violence in romantic relationships is seen as an important problem both in the world and in our country. For this reason, studies conducted and to be conducted to understand the reasons for abusive behavior in romantic relationships are important. When the relevant literature was examined, it was seen that qualitative studies on the causes of abusive behavior in romantic relationships are limited. In this study, it is aimed to examine young adults' views on the reasons for the emergence of abusive behaviors they experience in romantic relationships. It is thought that the data obtained by handling the study with a qualitative method will contribute to the literature.

Key Words: Young Adults, Romantic Relationships, Abusive Behaviors.

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve
Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)
Ondokuz Mayıs University Journal of
Women's and Family Studies (JOWF)**

<https://ojs.omu.edu.tr/okad>

Araştırma/Research

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları
Dergisi (OKAD)

2021, 1 (1), 41-53

Feminizmden Esinlenen İslami Bir Oluşum: Sisters in Islam (SIS)¹

Senem GÜRKAN², Yaşar BARUT³

Makalenin Geliş Tarihi: 20.03.2021

Yayına Kabul Tarihi: 31.03.2021

Online Yayınlanma Tarihi: 07.06.2021

Feminizm, cinsiyetler arasındaki siyasi, toplumsal ve ekonomik eşitlik savunusu üzerine kurulmuş bir ideoloji, siyasi ve sosyal harekettir; kadına ve kadınlığa yönelik değerlerin vurgulanması ve bir birey olarak haklarının savunulmasına açılım sağlar. Bu bağlamda çeşitli felsefi ve dönemsel oluşumlar bakımından gelişim gösteren feminist hareket içerisinde 90'lardan 2010'lu yıllar arasında ortaya çıkan Üçüncü Feminist Dalga, İslami feminizmin filizlenmesine zemin hazırlamıştır. İslami feminist söylemin temel gayesi, İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim, peygamberi Hz. Muhammed'in sözleri olan Hadis-i Şerifler ve İslam'ın fıkıh, tefsir, vb. tüm kaynaklarının kadın penceresinden tekrar okunması ve yorumlanmasıdır. Gerek feminist gözle kadınların okumaları gerekse kadının kamusal alandaki çalışmalarına bakıldığında, Malezya'daki entelektüel kadınların kurmuş oldukları Sisters in Islam (SIS) adlı topluluk, İslami feminist yaklaşımla yürüttükleri çalışmalar ve savunularla ön plana çıkmaktadır. Çalışmanın amacı, bu grubunun savunularını ve çalışmalarını irdelemektir. Nitel araştırma paradigmasının süreçlerine ve metotlarına göre, betimsel modelde yürütülen araştırmada veriler, doküman incelemesiyle toplanmıştır. Tüm bu veriler, Sisters in Islam grubunun çalışmalarının İslami feminizm yaklaşımıyla aynı zeminde ilerlediğini, grubun tüm savunuları ve çalışmalarını ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: İslami feminizm, Sisters in Islam (SIS), feminizm, Müslüman kadın.

ABSTRACT

Feminism is an ideology, political and social movement founded on the advocacy of political, social and economic equality between genders, emphasizing the values towards women and femininity and making an expansion on the defence of women's rights as an individual. In this context, within the feminist movement developed in terms of its various philosophies and periodic formations, in the Third Feminist Wave, which

¹ Bu çalışma, birinci yazarın, ikinci yazar danışmanlığında yazmış olduğu ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın ve Aile Araştırmaları Yüksek Lisans programında sunulan "İslami Feminist Bir Grup Olarak SIS (Sisters in Islam)'in Kadın Konusundaki Çalışmaları ve Düşünceleri" başlıklı tezden yararlanılarak üretilmiştir.

² Arş. Gör. Senem GÜRKAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, senemgrk@yahoo.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2061-6385>

³ Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ybarut@omu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5027-2536>

emerged between the nineties and the 2010s, the Islamic feminist movement was sprouting. The main purpose of the Islamic feminist discourse is the re-reading and interpretation of all the sources of Islam (Holy Book of the Islamic religion, the Quran; prophet Hz. Muhammad's sayings -Hadiths-, and Islamic fiqh, tafsis, etc.) from the women's perspective. Considering both women's reading these sources in a feminist perspective and women's work in the public sphere, the organization called Sisters in Islam (SIS), founded by intellectual women in Malaysia, stands out with the studies and advocacy carried out with an Islamic feminist approach. This study aims to examine the arguments and activities of the group SIS that adopts Islamic feminism. The data of this descriptive model research, which has been conducted through the processes and methods of qualitative research paradigms, have been collected by document analysis. With all the activities and advocates of the group, the analysis demonstrates that Islamic feminism and the Sisters in Islam are on the same ground.

Keywords: Islamic feminism, Sisters in Islam (SIS), feminism, Muslim women

GİRİŞ

Feminizm, en genel anlatımla, cinsiyetler arasındaki siyasi, toplumsal ve ekonomik eşitlik savunusu üzerine kurulmuş bir ideoloji, siyasal ve sosyal harekettir (Beasley, 1999). "Cinsiyeti (*gender*) önemli ve temel analiz birimi olarak gören faaliyetler, teoriler, varsayımlar, felsefeler ve yaklaşımlar demeti" (Zalewski, 1995: 341) olarak da nitelendirilebilen feminizm, cinsiyetlerin eşitliği temelinde yükselen, cinslerin eğitim, çalışma hayatı, aile, politika, kültür, sağlık, hukuk gibi birçok alandaki ayrımı, erkeklerin ön plana çıkarıldığı bir yelpazede, kadına ve kadınlığa yönelik değerlerin vurgulanması ve bir birey olarak haklarının savunulmasına açılım sağlar (Çaha, 2010).

Şişman (2003) bu akımı, kadının bedeninde tahakküm kurmak etrafında radikal feminizm önderliğinde yirminci yüzyılda gelişmiş, toplumun doğa üzerinde hakimiyet kurma iddiasını, yine insan fitratında sonsuz bir baskıya çeviren bir yaklaşım zemininde yükselmiş olarak belirtir. Berktaş (2012) ise, kadınların problemlerine çözüm bulmak ve çaba sarf etmelerini, toplumun kadınlardan ve erkeklerden farklı beklentilerine işaret eden toplumsal cinsiyet olgusuna bağlamaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin kadınlık ve erkeklik ön kabullerine ve kalıp yargılarına yol açan bu roller, din ve kültür gibi kurumların geleneklerinden etkilenerek ortaya çıkan ürünlerdir.

Tarihine bakıldığında, İngiltere'de on yedinci ve on sekizinci yüzyılda kadınların hak arayış hareketlerinin artmasıyla, Sanayi Devrimi ve devletlerin temsili demokrasiye geçişleriyle feminist hareket hızlanmış, Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Savunusu (*Vindication of the Rights of Woman*) adlı kitabı, feminizmin başat eseri olarak hala kabul görür duruma gelmiştir (Ataman, 2009). Sonuç olarak feminizm, 1968 sonrasında geniş kitlelere yayılarak birtakım vurgu farklılıkları etrafında farklı ülkelerdeki kadınlar arasında benimsenmeye başlamıştır (İmançer, 2002). 1993'te Viyana'da düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda kadın hakları konusunda önemli adımlar atılmış, 1979'da imzalanan "Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi-CEDAW" üzerine tartışılarak Birleşmiş Milletler'in ve tüm hükümetlerin görevlerinin kadınların tüm insan haklarından tam ve eşit olarak yararlanmaları gerektiğinin altı çizilmiştir (Berktaş, 2003).

Bu bağlamda çeşitli felsefi ve dönemseller oluşumlar bakımından gelişim gösteren feminist hareketi dört "dalga" veya "kuşak" (Görgün-Baran, 2021) ekseninde incelemek mümkündür: Birinci Dalga Feminizm, kadınların oy kullanma haklarının arayışı üzerine konumlandırılmış, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki feminist hareketleri kapsamıştır. İkinci Dalga Feminist Hareket ise 1960'lı yıllarda başlamış, yasal ve sosyal eşitlik edinimleri üzerine şekillenmiştir. Üçüncü Dalga feminist hareket 1990'lı yıllarda ortaya çıkarak 2010'lu yıllara denk gelen ve feminist kültürde derinlikli bir değişimin yaşandığı zamanlara tekabül eder. İkinci dalga feminizmin "kişisel olan politiktir" sloganının tam tersine bireysel olan, mikropolitik alanlar

ele alınmıştır. 2010'ların başlarından itibaren beliren dördüncü dalgada ise kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz konuları eksene alınarak teknoloji ve sosyal medya üzerinden mücadeleler sürdürülmektedir (Humm, 1995; Munro, 2013).

İslami Feminizmin Gelişimi Üzerine

Üçüncü dalga feminist hareketin içerisinde filizlenen cinsler arası, ırk ve sınıf ayrımına karşı mücadeleler arasında (Walters, 2009) Müslüman kadınlar, patriarkal sistemin meşruiyetlerinin çıkış noktalarını tartışmaya başlamışlardır. Bu tartışmalar İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de ve diğer İslam kaynaklarında bu meşruiyetin nasıl yer bulduğundan hareket eder. Bu akımın ana amacı, İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim, peygamberi Hz. Muhammed'in sözleri olan Hadis-i Şerifler ve İslam'ın fıkıh, tefsir, vb. tüm kaynaklarının kadın penceresinden tekrar okunması ve yorumlanmasıdır. Kutsal oluşu ve şimdiye kadar hiçbir şekilde değiştirilmediği için tarafsızlığı kabul edilen Kur'an, orijinali Arapça metinlerden oluştuğu için yorum farklılıklarını ve tüm tartışmaları da beraberinde getirmekte, günümüzde İslami hareketlerin temel aktörünü oluşturan "kadın" konusuyla ilgili farklı bakış açlarına yol açmaktadır.

Kandiyoti (1997), İslam dünyasındaki feminist hareketlerle ilgili şu yorumu yapar: *"Müslüman ülkelerde, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ideolojileri üzerine yapılan çözümler, İslam'ın rolü üzerinde durmaktadır. Feminist ve antifeminist yaklaşımlar, İslam'ın kadın özgürlüğüne ne kadar olanak tanıdığını tartışmaktadır. Bu tartışmalardaki yaklaşımlar, cinsiyetler arasında dinin emrettiği eşitsizliğin savunusu ile dini metinlerin ve ilk İslam tarihinin ilerlemeci yorumları arasında değişmektedir. İslamcı yaklaşım, sınıf sisteminin doğuşu, ataerkil çıkarların zaferi ya da emperyalizm ve sömürgeci egemen güçlere karşı tepkisel kültürel direniş sonucunda İslam'ın başlangıçta eşitlikçi olan mesajının, daha sonra değişik biçimlerde saptırıldığını öne sürmektedir. Diğer kesim ise, İslam'ın esas itibarıyla ataerkil ve kadın hakları karşıtı olduğunu iddia etmektedir."* (s. 84).

Kimi kaynaklarda İslamcı feminizm veya Müslüman feminizmi olarak adlandırılan bu hareket, bu çalışmada ise, hiçbir başka arka plana yaslanmadan, yalnızca alanyazındaki bazı çalışmalara (Güç, 2008; Tohid, 2004; Gürhan, 2010; İngün, 2005; Şefkatli-Tuksal, 2020) işaret edecek şekilde "İslami feminizm" olarak ele alınmıştır.

"İslami feminizm" kavramı, doksanlı yıllarda Arap ve İran kökenli birtakım aktivist, yazar ve akademisyenler tarafından, ilk kez "Women, Islamisms and the State: Contemporary Feminisms in Egypt" adlı eserde kullanılarak literatüre kazandırılmıştır. Önde gelen İslami feministlerden Wadud-Muhsin, İslami feminizmin ataerkil yapıları kabul ettiğini, ancak İslami kadın üzerinde bir tahakküm kurma aracı olarak görmediğini belirtir. Müslüman ailelerde aile reisinin erkek olduğunu, kadının ise asıl yerinin ev içi, ev kadınlığı olduğunu; ücretli çalışmalarının gerekli olmadığını kabul eder. (İngün, 2005).

Çaha (2010) ise İslami feminist hareketin ortaya çıkışını şu şekilde açıklar: *"İslami feminizmin etkilendiği iki referanstan söz edilebilir. Bunlardan biri modern yaklaşımlarıyla bilinen ve İslam'ın yorumlanmasında önemli pencereler açan Müslüman düşünür Fazlurrahman'ın geliştirdiği "modernist" yaklaşımdır. Tarihsel şartları ön plana çıkaran bu yaklaşıma göre Kur'an'ı günün sosyo-kültürel şartları içinde anlamlandırmak gerekiyor. Fazlurrahman'ın bu yaklaşımı, sadece İslamcı feministler tarafından değil, aynı zamanda İslam-demokrasi ya da daha da genel olarak İslam-modernleşme arasındaki sentezi yapmak isteyenler için de önemli bir referans olmuştur."* (ss. 347-348) (...) *İslami Feminizmi savunanlara göre, Kur'an'ın tarih içindeki yorumu ataerkil kültür ve dil kalıpları içinde yapıla geldiği için bugün kadınları ikinci plana düşüren bir İslami gelenek ortaya çıkmıştır. Bu geleneğin gerçek, tek ve değişmez İslam yorumu olduğunu iddia etmek doğru olmaz. Müslümanlar farklı zamanlarda, farklı koşullarda Kur'an'daki aynı mesajları ve metinleri*

farklı biçimlerde yorumlayabilmişlerdir. Örneğin Müslüman düşünürler bir zamanlar demokrasiyi İslam'a aykırı bulur, bunun yerine monarşik bir rejim önerirlerdi. Oysa bugün için Müslümanlar dünyanın birçok yerinde demokrasinin, İslam'ın ruhunu daha iyi yansıttığı fikrine ulaşmış bulunmaktadır. Yine Müslümanlar 1950'lerde, 60'larda "İslam Sosyalizmi" gibi bir anlayışı, İslam'ın temel kaynaklarına dayandırarak meşrulaştırmaya çalışırlardı. Oysa bugün giderek "İslam Liberalizmi" düşüncesi Müslümanlar arasında kabul gören bir anlayış haline gelmektedir. O halde, tarihsel şartlar içinde ataerkil bir anlayış etrafında anlaşılabilen İslam'ın pekâlâ ataerkil olmayan bir yorumu da söz konusu olabilir. Bu yorum, kadını erkeğin yanında ikincil konuma düşürmeyen, eşitlikçi ve adaletçi bir yorumdur" (ss.344-345).

Faslı İslami feminist Mernissi (1991), Hz. Muhammed'in eşlerini erkeklerle eşit tuttuğunu ve halk karşısında ön plana çıkardığını çıkış noktası olarak, İslam kaynaklarının kadın gözüyle yeniden yorumlanmasını ve kadının sosyal, politik ve kamusal alandaki statüsünü incelemenin İslami feministlerin temel argümanları olduğunu öne sürer.

İslamcı Feministlerin çalışmaları sadece Kur'an ve dini metinlerin çözümlenmesiyle sınırlı değildir. Malezya'daki Sisters in Islam grubu (bu çalışmada bundan böyle "SIS" şeklinde kullanılacaktır); kadın hakları, kadının toplumsal statüsü, toplumsal cinsiyet, kadına karşı şiddet gibi çalışmalarının yanı sıra, kadınların hâkimlik görevi yapabilmeleri için birtakım kampanyalar düzenlemiştir.

İslami feminizm yalnızca resmi dini İslam olan ülkelerde yayılım göstermemiştir. Fransa, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde de ses getirmiş, özellikle bu ülkelerdeki Müslüman ve/ya İslam ve kadın konusunu çalışan akademisyen ve entelektüel kadınların odaklarına aldığı konulardan biri olmuştur.

Buradan hareketle bu çalışmada, İslam dini ekseninde gelişen bir feminist hareket olan İslami feminizmi benimseyen SIS grubunun savunularını ve çalışmalarını irdeleme amacıyla şu araştırma sorularına cevap aranacaktır:

1. İslam ve feminizm olguları, hangi bağlamda "İslami feminizm" olarak yan yana gelebilmektedir?
2. SIS grubunun çalışmaları, feminizm ile nasıl benzer bir zeminde ilerlemektedir?

YÖNTEM

Araştırma, SIS grubunun İslami feminist savunularını ve çalışmalarını ortaya koymayı amaçladığı için, araştırmacının perspektifinden karmaşık dinamiklerin bağlamsal olarak anlaşılmasını sağlayan (Mahlstedt & Keeny, 1993) nitel araştırma paradigmasının süreç ve metotlarıyla yürütülmüştür. Betimsel araştırma modelinin izlendiği çalışmada veriler doküman analiziyle toplanmıştır. Bu dokümanlar grubun web sitesi, konuyla ilgili basılı ve elektronik literatür ve sosyal medya aracılığıyla elde edilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmanın geçerliği ve güvenirligi, Crawford, Liebling-Kalifani & Hill'in (2009) izlediği metodolojiden hareketle, araştırılan grubun İslami feminizme ilişkin deneyim, savunu ve çalışmalarını doğru bir biçimde belirlemek ve anlamak, bu çalışmanın geçerliğine işaret eder. Öte yandan çalışmanın güvenirligi ise, grubun çalışmaları konusunda yapılan yorumların göreceli tekrarlanabilirliğini ve sürdürülebilirliğini ifade eder. Çalışmanın araştırma süreci 2014-2015 yıllarında gerçekleştirilmiş, bu çalışma ise 2021 yılında kaleme alınmıştır. Sonuç olarak o günkü literatürle bugünkü güncel literatür birbirine denk geldiği ve araştırmacının sonuçlarında herhangi bir değişikliğe yer vermeyecek şekilde olduğu için, çalışma hem geçerli hem de güvenilir olarak nitelendirilebilecektir.

BULGULAR: İSLAMİ FEMİNİST HAREKET İÇERİSİNDE SIS'İN SAVUNULARI ve ÇALIŞMALARI

Malezya ve Sisters in Islam (SIS) Grubunun Oluşumuna Bir Parantez

SIS grubunun kurulduğu ülke, yıllarca İngiliz sömürgesinde kalmasının neticesinde 1957'de bağımsızlığını ilan eden Malezya'dır. Birçok eyaletten oluşan ülkenin resmi dini İslâm'dır. Halkın %55'i Müslüman'dır. Ülkede ayrıca %17 oranında Budist, %11,6 Konfüçyanist, %7 oranında Hindu, %6 oranında Hıristiyan yaşamını sürdürmektedir. Kalan nüfusun ise değişik yerel dinlere mensup olduğu bilinmektedir. Müslümanlar genel nüfusun her ne kadar %55'ini oluştursa da İslami hareket bu ülkede oldukça güçlüdür. İslamiyet devlet yönetiminde son derece etkili olup, devlet 1980'den sonra resmî kurumları İslamileştirme çalışması başlatmıştır (Böhürler ve Eker, 2008).

İslami Kız Kardeşler, İslamcı Kız Kardeşler, Müslüman Kız Kardeşler, İslam'daki Kız Kardeşler şeklinde dilimize çevrilebilmekte olan SIS, böyle bir ortamda kurulan ve kadınların haklarını savunan avukat, akademisyen, gazeteci, aktivist ve hakkını ararken zorluklarla karşılaşan ve/ya duyarlılık gösteren birçok kadının oluşturduğu bir Müslüman topluluktur. Grubun kurucuları, İslami feministler olarak, öncelikle İslam kaynaklarının yorumlanması üzerinde durarak "Şayet Allah adilse, Kur'an ve hadislerde ortaya konan kural ve politikalar niçin eşitsizlik yaratmaktadır?" sorusundan yola çıkmışlardır. Dolayısıyla İslamiyet adına kadınların karşılaştıkları ayrımcılık ve diğer sorunlara çözüm yolları bulmaya çalışmaktadırlar.

Öncelikle 1987'de *Kadın Avukatlar Birliği (Association of Women Lawyers-AWL)* adı altında, 1984'te yasalaşan ve 1987'de yürürlüğe giren yeni "İslami Aile Hukuku"nun problemlerini çözmeye çalışan bazı kadın avukat ve arkadaşlarının bir araya gelmesiyle oluşmuştur. İlk hareket olarak, 1988'de bir seminer düzenlemişlerdir. Ancak yalnızca yasal düzenlemelere odaklanmak kadın hareketi için yetersiz kalacağından, kadınların eğitim, hukuk, din gibi birçok alanda ikincil konumunun devamına kökten bir çözüm getiremeyeceği düşüncesiyle toplantılarında ve hareketlerinde bir eksen kaymasına giderek, Kur'an'ın bir an önce kadın gözüyle yorumlanmasına odaklanırlar. Böylece sekiz kadının oluşturduğu topluluğun bugünkü anlamdaki temelleri 1989'da atılmış olur. Grubun kurucuları Amina Wadud-Muhsin (akademisyen), Askiah Adam (analist), Norani Othman (sosyolog, akademisyen), Rashidah Abdullah (kalkınma programı sorumlusu), Rose Ismail (gazeteci), Salbiah Ahmad (hukukçu, akademisyen), Sharifah Zuriah Aljeffri (elçilik danışmanı ve ressam) ve Zaniah Anwar (analist) gibi entelektüel Müslüman kadınlardır. (SIS, 2014a).

Sonraki dönemlerde ise haftalık olarak toplanmaya başlayan grup, Kur'an'ı ve özellikle ayetlerdeki şiddet, poligami, kadınların erkeklere kayıtsız şartsız itaat etmesi ve cinsiyet eşitsizliği gibi konular üzerinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Hz. Muhammed'e gelen ilk vahiy olan "Oku!" (*Ikra*) emrini metodolojik temele oturtan grubun çalışmalarıyla birlikte İslam'ın kadına zulmetmediği; kadının bu konumunun ataerkil merkezli kültürel geleneğin kadın aleyhine yorumlanmasından kaynaklı olduğu ortaya çıkmıştır.

Tüm bu çalışmalarından yola çıkan grup, halkta yaygın bir inanış olan İslam'ın kadına negatif ayrımcılık yaptığı düşüncesini kırmak için çaba sarf etmeye başlar. 1990 yılında Selangor Şeriat Mahkemesi'nin; bir eşin (koca), İslami Aile Kanunu'nun bazı şartlarını yerine getirmediği ikinci kadınla evlenme hakkının olmadığı kararı alması üzerine başarılı bir ivme kaydedilir. Bunun üzerine SIS, başlıca gazetelerin editörlerine, İslam'ın Kızları (*Daughters of Islam*) imzasıyla yazı yazar. Mektupları hemen ertesi gün günlük İngilizce gazete olan *The Star*'da yayımlanır. Yine günlük İngilizce bir gazete olan *The New Straits Times*'de yayımlanır; fakat gruptan isminin ve mektup içeriğinin değişmesi istenir. Ve böylece grubun adı 1990'da "İslam'ın Kızları" ndan, "İslami Kız Kardeşler" e dönüşmüş olur.

Topluluk vizyonunu ifade özgürlüğünü, cinsiyet eşitliğini ve herkes için sosyal adaleti savunan, ileri görüşlü ve demokratik bir toplum olmak; İslam'daki cinsiyet eşitliği ve adaletini savunan ulusal ve küresel

bir lider olarak tanınmak olarak belirtir. Misyonunu ise cinsiyet eşitliği, adalet, özgürlük ve İslam'ın saygınlığı gibi prensipleri tanıtmak ve kadınlara değişimin savunucuları yetkisini vermek olarak tanımlamaktadır.

Hedeflerini ise üç grupta toplamak mümkündür:

- Kadınların deneyim ve gerçekliklerini göz önünde bulunduran İslam'daki kadın haklarını bir çerçevede ele almak.
- Kadını erkekten aşağı gören zihniyeti değiştirerek adaletsizlik ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak.
- İslam'daki eşitlik ve adalet çerçevesinde kanun ve politikalar konusunda kamu bilincini oluşturmak (SIS, 2014b).

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmalar yapan grubun organizasyon şemasında yönetim kurulu ve üyelerinin yanı sıra, hukuk birimi ve MUSAWAH (Ailede Eşitlik ve Adalet Küresel Hareketi Birimi) da bulunmaktadır.

Sisters in Islam'ın Faaliyetleri ve İslami Feminist Hareket İçindeki Yeri

1990'da *Sisters in Islam* adıyla çalışmalarına hız veren topluluk, öncelikle toplumsal cinsiyet, kadın-erkek eşitsizliği ve aile içi şiddet konularını acilen merceğe alır.

İslam'ın eşitlik ve adalet noktasında evrensel bir mesaj içerdiğinden artık emin olan grup, soru-cevap şeklinde iki adet kitapçık yayımlar. "Kadın ve Erkek Allah Katında Eşit midir?" ve "Müslüman Erkekler Karılarını Dövebilir mi?". İlk kitapçıkta patriarkal dünyanın nasıl eşitsizliğe neden olduğuna dair bilgiler verilirken, Kur'an'daki eşitlik mesajına dikkat çekilmiştir. İkinci kitapçıkta ise kadın gruplarının aile içi şiddeti bir günah olarak kabul etmelerini destekleyen kampanyalarına yer verilmiştir. Ve 1991 yılında söz konusu iki kitapçık da halka sunulmuştur. Sivil toplum kuruluşlarından, akademik dünyadan, iş dünyasından, hükümetten ve sivil halktan 200'ün üstünde kadın ve erkek tanıtıma ve tek günlük halk forumuna katılmış, böylece İslam'ın ilk kez halk huzurunda konuşulması herkesi cesaretlendirmiştir.

SIS, başlangıcından beri ulusal çapta yönetim, İslamlaşma ve modernleşme ve değişim çerçevelerinde çalışmalar yapar. 1992'de ilk ulusal konferansları olan "*The Modern Nation State and Islam*" ile uluslararası alanda İslam konusunda çalışan bilim insanlarını bir araya getirir. Ayrıca 1993-1994 dönemlerinde Uluslararası İslam Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde görev yapacak olan Mısırlı reformcu Dr. Fathi Osman'dan haftalık Kur'an, İslam Kanunları ve sosyal değişimle ilgili dersler alırlar.

Çalışmalarının ilk on bir yılında SIS'in sekiz üyesi sadece ailelerinden ve arkadaşlarından maddi ve manevi destek görür. Fakat dünya çapındaki Müslümanlar üzerindeki etkileri sayesinde 1998'de bir ofis kurarlar ve daimî personel sağlayabilirler. Kurucu iki üye eş başkan olmuştur: Zainah Anwar ve Sharifah Zuriah Aljeffri. 2000 yılı ve sonrasında SIS, halk eğitimlerine başlamışlardır. İslam'daki kadın hakları konulu çalışma seansları düzenlerler ve özellikle genç ve yeni mezun kadınların bir araya toplanmasını sağlarlar. Müslüman olsun veya olmasın birçok kadın ve erkek, SIS'in değişim için çıkardığı sese ortak olur. İlk yılında sadece Müslüman kadınlara yönelik olan bu oturum ve toplantılar, daha sonra herkesi içermeye başlar.

SIS, uluslararası arenada modern dünyada İslam'ın bir eşitlik ve adalet dini olduğunu savunan öncü bir topluluk haline gelmiştir. Bugün SIS, gittikçe gelişip güçlenmektedir. Artık erkek üyeleri de kabul etmektedir. Gruba gönüllü olarak katılmak isteyenler için İslami Kız Kardeşlerin Arkadaşları (*Friends Of Sisters In Islam-FOSIS*) grubu oluşturulmuştur. Ayrıca, gruba üye olmadan gönüllülük çalışmalarına katılabilmek için de bir gönüllülük formu oluşturulmuş ve gönüllü çalışma yapılabilecek alanlar

listelenmiştir. Sekiz kadının kendi kendilerine çalışmasından uluslararası bir kuruluşa dönen SIS, oldukça ses getirmiş ve 21.yüzyılda Müslümanların adalet, eşitlik, insan hakları ve demokrasi gibi alanlarda çalışmasına zemin hazırlamıştır.

SIS'i kendi cümleleriyle tanıtan topluluğun başkanı Anwar, grubun amacını ve çalışmalarını şu şekilde dile getirmektedir: *"Ev içi şiddet, çok eşlilik, boşanmada velayet alma, boşanmada zorluk, kocadan nafaka alma güçlüğü, kadın ve çocuklar için nafaka... Bütün bu sorunları İslam adı altında haklı göremezdik. (...) Müslüman olarak yetişen bizler, Kur'an'ı okumuş, pek çok din dersinden geçmiştik. Bir yetişkin olarak erkek ve kadının, Tanrı'nın gözünde eşit olduğu fikriyle çatışma içerisine giriyorsun. Feminist olarak, eşitliğe ve Tanrı'nın adaletine inanan kişiler olarak Kur'an'a tekrar geri döndüğümüzde Kur'an'da erkek ve kadından birbirinin arkadaşı olduğunu söyleyen ve çok eşliliğe ait ayetlere ve vahyin sosyokültürel bağlamına götürdü. Çok eşliliğe dair ayetin 4'e kadar evleniniz diyen kısmı dünya çapında bilinirken ve İslam'da bir hak olarak uygulanırken sadece bir taneyle evlenin, diye devam eden kısmı bilinmiyor ve kanuna geçirilmiyor. Bütün bu sorgulama ve yeniden okumalar bizi şu neticeye götürdü: Sorun vahiy olunmuş kitapta değil, erkeklerin kadın üzerindeki hakimiyetlerini sürdürmek için benimsedikleri ataerkil toplumun yorumlanış biçimindeydi. Bizim başlangıcımız böyle oldu. Dolayısıyla feminist bir bakış açısından yaptığımız kitabın yeniden okunmasıyla ve bütün o eşitlikten, adaletten, merhametten bahseden ayetlerin keşfiyle sesimizi kamusal alanda duyurmamız gerektiğini düşündük. Öyle ki Müslümanlar yüzyıllar boyunca duyulmamış ama kitapta var olan farklı sese muhatap olmalılar. Ama kitabın ataerkil erkekler tarafından anlaşılması ve yorumlanması sürecinde bu ses duyurulmamıştı. Kitabın ataerkil yorumu İslam adına, kadınlara karşı ayrımcılık yapan kanunlara yol açtı. Dolayısıyla İslam'ın, Müslümanların hayatlarını tanzim etmek için kanuna ve toplumsal politikalara kaynak teşkil ettiği Müslüman ülkelerde, bu ayrımcı ve erkek taraflısı yorum, kanun yapıldığında ve uygulandığında tabii ki adaletsizliğe yol açtı (Böhürler ve Eker, 2008: 428-432).*

Gürhan'ın (2010) deyiimiyle; "Feminist terminolojiyi kullanarak tefsir çalışmaları yapan kadınların, Kur'an okumalarına kadınlık tecrübelerini katan bu tür çalışmaları, erkeklerin tecrübelerine ve erkek merkezli sorunlara dayanan, dönemlerinin ataerkil bakış açılarının derin etkisini barındıran klasik ve klasik sonrası yorumları gün yüzüne çıkarmaktadır." (s. 375). Badran'a (2002) göre de, İslamcı feminist söylem, salt dini metinlerin çözümlenmesi demek değildir. Örneğin Batılı feministler kadının toplumsal konumu ve hakları, toplumsal cinsiyet, kadına karşı şiddet gibi konuları da çalışmışlardır. Kur'an ve hadisleri yeniden gözden geçiren İslamcı feministler (SIS de buna dâhildir), kadınlara karşı şiddetin İslam dışı olduğunu savunmaktadırlar. Bu grup, kadınlara karşı uygulanan şiddeti ve bunun İslam adı kullanılarak meşrulaştırılmasını dağittıkları bir broşürde kınamışlardır. SIS grubu da yalnızca İslam'ın kaynaklarını kendine referans alıp bu kaynaklar üzerinde yorumlamalar yapmakla ve kadının sadece özel alandaki hakları üzerinde durmakla kalmayıp, kamusal alandaki haklarını da (örneğin devlet dairelerinde çalışan kadınların hakları) savunmaktadır. Dolayısıyla çalışmaları bu noktada da savundukları İslami feminizmle örtüşmektedir.

Bunun dışında topluluğun halk eğitimleri, seminer, çalıştay ve panel gibi etkinlikleri bulunmaktadır. Bu etkinliklerin bazılarının başlıkları şunlardır: Müslüman Kadın Konuşuyor: Kamusal Alana Katılım Hakkı, Endonezya'da İslam: Yeni Trendler ve Gelecekteki Yönelimler, Metin ve Bağlam: İslamiyet, Batı ve Modernliğe Karşı Meydan Okuma, İnsan Hakları, Din ve Laiklik, İslamiyet'te Kadın- Hangi Kimlik? Kimin İlgil Alanı?, Politik İslam ve Demokrasinin Meydan Okuması, İslam, Politika & Anayasalcılık , Çağdaş İhtiyaçlara Şeriat'ın Cevabı: Fetva ve Zorlayıcı Yasalar, Korunma, Kürtaj & Genetik Mühendisliği: İslami Bir Perspektiften, İslam & Demokrasi, İslam, Kuran ve Dişi Ses, İslam & Modernite, Müslüman Evliliklerinde Eşitlik Paneli: Meydan Okuma ve Olasılıklar, Talk Show: Önyargılardan Uzak Malezya'yı Düşlüyorum,

İslami Aile Kanunu ve Müslüman Kadınlara Adalet, Cinsiyet Hakları Çalıştayı, Gençlik Eğitimi Programı, SIS üyelerine Eğitimlik Eğitimi, Evdeki Haklar, İslam'da Cinsiyet Farkındalığı ve Kadın Hakları, Müslüman Kadın Haklarının Gelişimi: Genç Hukukçular Çalıştayı, Malezya Şeriat Kanunları Çerçevesinde Kadın Hakları Çalıştayı, Müslüman Kadın Hakları Çalıştayı-Poligami ve Miras Hukuku-, İslami Yasa Kursu, Yeni Başlayanlar İçin Cinsiyet ve Şeriat Kılavuzu Eğitimi, Şeriat, Cinsiyet ve İnsan Hakları Çalıştayı, Uluslararası Müslüman Ülkelerde Aile Kanunu Trendleri Buluşması, Kadın İçin Kadın Çalıştayı, Müslüman Bekâr Anneler Çalıştayı, Gelişmiş Toplumlardaki Müslüman Kadın Meseleleri Çalıştayı, Müslüman Kadın Liderliği Çalıştayı, Haklarını Bil: İslam Hukukunda Kadın Hakları, Konuşmalarda Müslüman Gençlik, vb. (SIS, 2014c, 2014d, 2014e).

İslami Feminist Yaklaşımlı Yasal Danışmanlık Hizmetleri

SIS, vizyon ve misyonları gereği kadınların her türlü ezilişlerine yönelik çalışmalarda bulunmak ve kadınlara yasal haklarını anlatmak için 2003'te TeleNisa adı altında yasal hizmet veren bir klinik kurmuştur. Bu klinikten Şeriat ve Medeni Hukuk'la ilgili problemleri olan kadın ve erkekler ücretsiz olarak danışmanlık alabilmekte ve kendilerine bir hafta içinde dönüş yapılabilmektedir (Murat, 2004).

MUSAWAH ve BARAZA!: İslami Feminist Bir Proje

Arapçada "eşitlik" anlamına gelen MUSAWAH, Müslümanlar için eşitlik ve adalet arayan küresel bir proje ve harekettir. SIS'in 2009 yılında Malezya, Kuala Lumpur'da düzenlediği bu uluslararası MUSAWAH-Eşitlik toplantısına elli ülkeden 250'den fazla kadın ve erkek katılımcı iştirak etmiştir. Bu toplantıda ele alınan başlıca konular İslam aile hukukunda yer alan "qiwamah" (eril otorite) kavramının tekrar yorumlanması, aile içindeki rollerin kadın gözüyle ve kadın lehine dönüştürülmesi konusunda stratejiler geliştirilmesi ve Kur'an'ın kadın bakışıyla tekrar okunmasıdır (MUSAWAH, 2013).

MUSAWAH aynı zamanda SIS süreli yayını olan BARAZA!'da yer almıştır. 2013 yılının 5. Sayısını "Why MUSAWAH?" (Neden MUSAWAH?) başlığıyla tamamen bu harekete ayıran derginin bu sayısının içeriğinde şunlar bulunmaktadır: 2009 yılı şubat ayında düzenlenen uluslararası toplantıda Zainah Anwar'ın konuşması, Müslüman ülkelerde evlilik kurumunda ve boşanma durumunda eşler arası eşitsizlik, Kur'an'ın yeniden yorumlanması, İslami feminizm ('Bizler hem Müslüman hem de Feminist olabiliriz' şeklinde Zainah Anwar'ın söylemi) gibi konular gündemi oluşturmuştur (MUSAWAH, 2014).

SIS'in Yayınlamış Olduğu Yayınlara Genel Bir Bakış

Malezya'da 1982'de Evlilik ve Boşanmayla ilgili kanunun yürürlüğe girmesinden sonra çok eşliliğin gayri Müslim halka yasaklanması, ister istemez İslam'la çok eşliliğin birlikte anılmasına yol açmıştır. Bu yüzden SIS, İslam ve poligami konusunda birçok makale ve yayın yayınlamıştır. SIS'e göre günümüzde Malezya'daki çok eşliliklerin hiçbiri Muhammed'in sünnetiyle ortak paydada buluşmamaktadır. Buluşmadığı gibi, Hz. Muhammed'in, kızı Fatimah Az Zahra ile evli damadı Saidina Ali İbn Talib'e çok eşliliği yasakladığı gerçeği göz ardı edilmektedir. Malezya'da Müslüman Aile Kanunu'na göre, çoğu eyalette çok eşlilik, bazı koşullarla sınırlandırılmış durumdadır. Hiçbir erkek, mahkemedeki habersiz evlilik yapamaz. Fakat gerçekte durum böyle değildir. Evliliği mahkemece öğrenilen erkek cüzi miktarda para cezasına tabi tutulduktan sonra serbest bırakılmaktadır (SIS, 2014f). SIS, bu duruma karşı mücadeleye devam etmektedir.

Makalelerdeki konuların bir diğeri ise toplumsal cinsiyet ve kadın erkek eşitliği üzerinedir. SIS, kadın ve erkeğin ümmeti oluşturan eşit varlıklar olduğuna inandığını söyleyerek, günümüzde erkeğin kadından üstün olduğu inancına karşı çıkar. Grubun savunusu, İslam dininin 1400 yıl önce devrim niteliğinde sayılabilecek kurullarla kadını erkekle eşit tutan ve kadınlara haklar sunan özgürlükçü bir din olduğunu

belirtir. Kur'an'daki tüm bu kuralların varlığına karşın, kadının statüsünü erkekle eşit tutmayan görüşlerin varlığı söz konusudur ve topluluk, bu kaynaklardaki farklı yorumlanan ayetleri ve söylemleri kadın gözüyle tekrar okuma çalışmaları gerçekleştirmektedir (SIS, 2014g).

Aile planlaması ise öne çıkan tartışmalı konulardan biri olması sebebiyle topluluğun yayınlarında yerini bulmuştur. Bu yüzden SIS, 1998'de Güneydoğu Asya İslam'da Üreme Sağlığı ve Kadın Hakları Çalıştayı düzenlemiştir. Çalıştayı amacı, İslam'ın üreme sağlığı ve kadın hakları üzerine olan öğretilerini, bu alanda çalışan bilim adamlarının deneyim ve çalışmalarıyla pekiştirmektir. SIS'in argümanı, Kur'an'da ve Hz. Muhammet'in hadislerinde aile planlamasını yasaklayan herhangi bir ayet bulunmamakta olduğu yönündedir. Şeriat kurallarının geçerli olduğu ülkelerde bile, insan sağlığını tehlikeye atmadığı sürece modern korunma yollarına herhangi bir yasak getirilmemektedir (SIS, 2014h). Örneğin İslami kurallara uyup uymama çerçevesinde doğum kontrol hapının kimyasal içeriği Malezya Sağlık Bakanlığı tarafından incelenmiş, Müslümanlar tarafından kullanılmasında herhangi bir sakınca bulunmamıştır.

Aile içi şiddet ise yayınlarda öne çıkan bir diğer temadır. SIS, yayınladığı bir broşürle, Kur'an'ın kadınlarla ilgili görüşlerini ve öğretilerini kadınlara sunar: İslamiyet erkeklerin, eşlerine herhangi bir şekilde şiddet göstermesine asla müsaade etmemektedir. Kur'an, aile içinde sevgi, merhamet ve adaleti öne çıkarırken, zulme kesinlikle karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla Kur'an'ın şiddeti desteklemesi, sevgiyi ön plana çıkaran ruhuna ters düşecektir (SIS, 2014i).

Tüm dünyadaki başlıca çocuk hakları ihlallerinden olan çocuk evlilikleri de SIS'in tartışma konuları arasındadır. SIS, Malakka İslam Dini Konseyi'nin 16 yaşından küçük kız ve 18 yaşından küçük erkek çocukların reşit olmadan, Şeriat mahkemesinin onayı ve ailelerinin izniyle evlenebilmesi kararına karşı çıkmaktadır. Topluluk, Malezya Federal Hükümeti'ni minimum evlilik yaşını 18'e yükseltmek için çalışmalar yapmaya çağırmakta olduğunu belirtmektedir (SIS, 2014j).

Üzerinde durdukları konulardan bazıları da temel hak ve özgürlüklerden dinde özgürlük, düşünce özgürlüğü ve irade özgürlüğüdür. Öne çıkan miras konusunda ise SIS, Kur'an'da kadına da miras hakkı verilmesi buyurulmuş olmasına rağmen bazı Müslüman ülkelerde, hâlâ Arap geleneklerinden kalma kültürel adetlerden yola çıkılarak kadının mirastan hak alamadığını söylemektedir (SIS, 2014k).

SONUÇ

Tarihsel değişim ve dönüşüm hareketleriyle birlikte kadınların birçok alanda erkeklerle eşit hak arayış talepleri olarak nitelendirilebilecek feminizm, zaman içerisinde dönemsel olarak felsefi çeşitli dalgalar etrafında incelenir. 1960'lı yıllarda başlamış ve 2010'lu yıllara kadar devam etmiş, yasal ve sosyal eşitlik edinimleri üzerine şekillenmiş, feminist kültürde derinlikli bir değişimin yaşandığı mikropolitik alanlara değinen Üçüncü Dalga Feminizm içerisinde filizlenen İslami feminist hareket, bu çalışmanın ana temasını oluşturmuştur.

Bu vesileyle tüm dünyadaki Müslüman kadınlar, patriarkal sistemin meşruiyetlerinin çıkış noktalarını tartışmaya başlamışlardır. Bu tartışmalar İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'e ve diğer İslam kaynaklarında bu meşruiyetin nasıl yer bulduğundan hareket eder. Dolayısıyla İslam'ın ana kaynakları olan Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerifler ve fıkıh, tefsir, vb. tüm kaynaklarının kadın penceresinden tekrar okunması ve yorumlanması odağında çalışmalarını sürdürürler. Bunların yanında Müslüman kadınların özel ve kamusal alandaki birçok konumuna ilişkin çalışmalar da yürütürler.

Müslüman kadınların bu devinimi içerisinde entelektüel bir grup Malezyalı kadının oluşturduğu SIS grubu, çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Kendilerini İslami feminist olarak tanımlayan topluluğun çalışmaları arasında halk eğitimleri, paneller, çalıştaylar, yayınlar gibi etkinlikler yer alır. Tüm

bu savunu ve çalışmalarda çok eşlilik, boşanma, erken evlilik, çocuk istismarı, kadın hakları, din ve laiklik, İslam'da kadın, İslam ve demokrasi, kadına yönelik şiddet, Müslüman aile, hukuk, şeriat, cinsiyet ayrımcılığı, halefler hukuku, çalışma hayatında kadınlar, aile planlaması, kadınların liderliği, Müslüman gençler gibi konuları ele almışlardır.

Metin içinde etraflıca sunulan tüm bu savunular ve çalışmalar, İslami feminizm ve Sisters in Islam grubunun, feminist oldukları iddiasıyla yola çıkan, fakat dini merkeze alan bir yaklaşıma sahip olmaları bakımından aynı zeminde ilerlemekte olduklarını göstermektedir. Ataerkil Arap kültürünün dilini ve sembollerini kullanan bu topluluğa göre, Kur'an'ın ve diğer İslam kaynaklarının mesajı ve iddiası evrensellik arz ediyorsa o zaman bu kaynaklar verili ve tek tanımlı bir metin olarak okunmamalıdır. İslam'ın kaynakları dil, tarih ve kültür farklılıklarının etkilerini de göz önünde bulundurarak kadınlar için ve kadın gözüyle tekrar okunabilir ve yorumlanabilir.

KAYNAKLAR

Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerine alternatif yaklaşımlar demeti. *Alternatif Politika*, 1/1, 1-41.

Badran, M. (2002, January 17-23). Islamic feminism: What's in a name?". *Al-Ahram Weekly Online*, No.569, weekly.ahram.org.eg/2002/569/cu1.htm

Beasley, C. (1999). *What is feminism?*. New York: Sage.

Berktaş, F. (2003). *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktaş, F. (2012). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.

Böhürler, A. ve Eker, A. (2008). *Müslüman ülkelerde kadın duvarların arkasında*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Crawford, E.; Liebling-Kalifani, H. & Hill, V. (2009). Women's understanding of the effects of domestic abuse: The impact on their identity, sense of self and resilience. A grounded theory approach. *Journal of International Women's Studies*, 11(2), 63-82.

Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın*, Ankara: Savaş Yayınevi.

Görgün-Baran, A. (2021). *Feminizmin Gelişim Serüveni: Dalga Yerine Kuşak Diyelim mi?* Erişim Adresi: <https://kockam.ku.edu.tr/feminizmin-gelisim-seruveni-dalga-yerine-kusak-diyelim-mi-aylin-gorgun-baran/>

Güç, A. (2008). İslami Feminizm: Müslüman kadınların birey olma çabaları. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2, 649-673.

Gürhan, N. (2010, 26-28 Kasım). Toplumsal cinsiyet ve İslami feminist söylem. *Uluslararası Bilim, Ahlak ve Sanat Bağlamında Çağdaş İslam Alguları Sempozyumu*, Samsun Canik Belediyesi.

Humm, M. (1995). *The Dictionary of Feminist Theory*. Columbus: Ohio State University Press.

İmançer, D. (2002). Feminizm ve yeni yönelimler. *Doğu Batı Düşünce Dergisi Yeni Düşünce Hareketleri*, 5/19.

İngün, Ö. (2005). *Feminizm ve İslam İlişkisi: İslami Feminizm*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler bacılar yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Mahlstedt, D., & Keeny, L. (1993). Female survivors of dating violence and their social networks. *Feminism and Psychology*, 3, 319-333.

Mernissi, F. (1991). *The veil and the male elite: A feminist interpretation of women's rights in Islam*, Mary Jo Lakeland (trans.), New York: Basic, 1-5.

- Munro, E. (2013). Feminism: A fourth wave? *Political Insight*, 4(2), 22-25.
- Murat, N. Sisters In Islam: Advocacy for change within the religious framework. *WLUML-WSF-*, 19, (December 2004), ss.141-145.
- MUSAWAH (2013). "MUSAWAH Vision", www.musawah.org/sites/default/files/MusawahVision15EN.pdf
- MUSAWAH (2014). "BARAZA! Special Issue: Musawah", <http://www.musawah.org/baraza-special-issue-musawah>
- SIS (2014a) "The SIS Story", www.sistersinislam.org.my/page.php?35
- SIS (2014b) "Mission Statement and Objectives", www.sistersinislam.org.my/page.php?35
- SIS (2014c) "Panel Forum", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.1128.116
- SIS (2014d) "Talk Show on Pride without Prejudice- Imagining a Future Malaysia", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.897.116
- SIS (2014e) "Trainings", www.sistersinislam.org.my/news.php?cat.117
- SIS (2014f) "Q&A Booklet: Islam and Polygamy", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.1160.51
- SIS (2014g) "Q&A Booklet: Are Men and Women Equal Before Allah?", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.1162.51
- SIS (2014h) "Q&A Booklet: Islam and Family Planning", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.1161.51
- SIS (2014i) "Q&A Booklet: Are Muslim Men Allow to Beat Their Wives?", www.sistersinislam.org.my/news.php?item.1159.51
- SIS (2014j) "Introduction of Child Marriage", www.sistersinislam.org.my/news.php?cat.41
- SIS (2014k) "Introduction of Inheritance", www.sistersinislam.org.my/news.php?cat.42
- Şefkatli-Tuksal, H. (2020). Türkiye'de İslami feminizm tartışmaları. Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de siyasi düşünce, Feminizm*. (10. Cilt). (s. 216-238). İstanbul: İletişim.
- Şişman, N. (2003). *Emanetten Mülke- kadın bedeninin yeniden inşası*. İstanbul: İz Yayınları.
- Tohidi, N. (2004). İslami feminizm, tehlikeler ve ümit vaad eden unsurlar, İhsan Toker (çev.), *AÜİFD*, 45, 283-285.
- Walters, M. (2009). *Feminizm*. İstanbul: Dost Ev.
- Zalewski, M. (1995). Well, what is the feminist perspective on Bosnia? *International Affairs*, 72/2, 339-356.

A Feminist-Inspired Islamic Organization: Sisters in Islam (SIS)

Extended Abstract:

Feminism is an ideology, political and social movement founded on the advocacy of political, social and economic equality between genders, emphasizing the values towards women and femininity and making an expansion on the defence of women's rights as an individual. In this context, within the feminist movement developed in terms of its various philosophies and periodic formations, in the Third Feminist Wave, which emerged between the nineties and the 2010s, the Islamic feminist movement was sprouting. The main purpose of the Islamic feminist discourse is the re-reading and interpretation of all the sources of Islam (Holy Book of the Islamic religion, the Quran; prophet Hz. Muhammad's sayings - Hadiths-, and Islamic fiqh, tafsir, etc.) from the women's perspective.

Considering both women's reading these sources in a feminist perspective and women's work in the public sphere, the organization called Sisters in Islam (SIS), founded by intellectual women in Malaysia, stands out with the studies and advocacy carried out with an Islamic feminist approach.

From this point of view, this study aims to examine the arguments and activities of the group SIS that adopts Islamic feminism. The research questions that are going to be replied are:

- In what context can the phenomena of Islam and feminism find their place as "Islamic feminism"?
- How do the arguments and activities of Sisters in Islam move on a par with feminism?

Methodologically, it has been found possible to conduct this research with the processes and methods of qualitative research paradigms as it provides contextual understanding of complex dynamics from the researcher's perspective (Mahlstedt & Keeny, 1993). The descriptive research model has been followed and the data have been collected by document analysis. The documents have been obtained through the group's website, printed and electronic literature on the subject, and social media.

The analysis demonstrates that the arguments and activities of Sisters in Islam (SIS) focus on the re-reading and interpretations on the Islamic sources; however, the group also defends the rights of women in the private and public sphere (for example, the rights of women working at government offices). Therefore, the arguments and activities of SIS overlap with those of Islamic feminism.

The group started their activities with a seminar in 1988. However, concentrating on legal regulations alone would be insufficient for the women's movement with the idea that women's secondary position in many fields such as education, law and religion could not bring a radical solution to their continuation by only legal perspective. So, SIS focused on the interpretation of the Qur'an through the eyes of women as soon as possible, by taking an axial shift in their meetings and movements. Thus, the foundations of the community formed by eight women in today's sense were laid in 1989 and the name of the group changed from "Daughters of Islam" to "Sisters of Islam" in 1990.

After that date, the group has organized some public educations, trainings, workshops, seminars and panels, and published some documents on the themes such as polygamy, divorce, early marriages, child abuse, women's rights, religion and secularism, women in Islam, Islam and democracy, violence against women, Muslim family, law, Sharia, gender discrimination, law of successions, women in working life, family planning, women's leadership, Muslim youth. SIS also has a legal consultancy service called TeleNisa, a project on equality called MUSAWAH, etc.

All the above information and document show that advocates of Islamic feminism and the Sisters in Islam are on the same ground as they claim that they are feminists. They also put religion in the centre of their arguments. They have used the language and symbols of the patriarchal Arab culture. They claim

that if the message and claim of the Quran and other Islamic sources are universal, then these sources should not be read as a given and single-defined text; but, the sources of Islam can be re-read and interpreted for women and through the eyes of women, taking the effects of language, history and cultural differences into consideration.

Key Words: *Islamic feminism, Sisters in Islam (SIS), feminism, Muslim women.*

ÇOCUK, EBEVEYN, TOPLUM ÜÇGENİNDE "İYİ AİLE YOKTUR"

Gözdenur AYDIN¹

Makalenin Geliş Tarihi: 12.04.2021

Yayına Kabul Tarihi: 24.04.2021

Online Yayınlanma Tarihi: 07.06.2021

İyi Aile Yoktur eseri Nihan Kaya tarafından kaleme alınmış bir fikir kitabıdır. Hepimiz bir zamanlar çocuktuk. Hepimiz aslında hâlâ çocuğuz, o çocuk. Şairin "Çıkmaz çocukluğundan dışarı / Kimse." demesi gibidir insanın hâller içinde saf tutması. Peki şimdi öncelikle kendi çocukluğumuzu ve dahi insanlığın en saf ve pak çağı olan "çocukluğu" göz ardı etmemiz nedendir? Nice tanımlar, etiketlerle ifade ettiğimiz lakin önünü alamadığımız mağduriyet hâlinin sebebi nedir? Bir çıkmazın içinde herkesin herkese sırtını döndüğü vaziyette çocuğu, yetişkini, aileyi dolayısıyla toplumsal dönüşümü ifade ederken neyi gözden geçiriyoruz? Bu çerçevede Nihan Kaya'nın *İyi Aile Yoktur* eserinin inceleneceği bu yazıda çocuk, yetişkin, toplum perspektifinden insan olma hâline dikkat çekilecektir. Her bölümün belirli bir teması olmamakla birlikte yazarın değindiği hususlar itibariyle bölümler; çocuğun ailedeki yeri, çocuğun eğitim hayatındaki yeri, anne-baba ve çocuk üçgeni, toplum değer yargılarında çocuk ve ailenin yeri, temellendirmeleriyle birbirini besleyen bir yapıda işlenmiştir. Yazar, önemli görmediğimiz, görsek dahi kaçırdığımız kimi olayların altını kalın çizgilerle çizerek bir bilim insanı olarak üstüne düşeni yapmaktadır.

ABSTRACT

İyi Aile Yoktur (There is no good family) is an opinion book written by Nihan Kaya. We were all kids once. We are all still children. Taking sides in situations is like poet's saying "Can't get out of his/her childhood / Nobody." So why do we ignore our own childhood and "childhood years", which is the purest and purest age of even humanity? What is the reason for the state of victimization that we express with many definitions and labels, but which we cannot prevent from? What do we miss when we express the child, the adult, the family and thus the social transformation in a dead-end where everyone turns their backs on everyone? In this review, it will be highlighted to the state of being human from the perspective of child, adult and society. Although each chapter does not have a specific theme in the book, the chapters in terms of the issues

¹ Yüksek lisans öğrencisi, OMÜ, EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM, gozdenuraydin0@gmail.com; ORCID NO: 0000-0002-1627-3981

mentioned by the author; the place of the child in the family, the place of the child in the education life, the triangle of the mother-father and the child, the place of the child and the family in the social value judgments are processed in a structure that mutually reinforces each other. The author as a scientist emphasizes some events that we do not consider important and that we avoid even if we face them.

KİTAP İNCELEMESİ

İyi Aile Yoktur eseri Nihan Kaya tarafından kaleme alınmış bir fikir kitabıdır. Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu olan Nihan Kaya, University of Essex'te psikanaliz dalında yüksek lisans, King's College London'da doktora yapmıştır. Edebiyat ve psikoloji alanında uluslararası çalışmalar yapmış olan yazarın bu çalışma kapsamında değerlendirilecek *İyi Aile Yoktur* eseri 2018 yılında yayımlanmıştır.

Hepimiz bir zamanlar çocuktuk. Hepimiz aslında hâlâ çocuğuz, o çocuk. Şairin "Çıkmaz çocukluğundan dışarı / Kimse." demesi gibidir insanın hâller içinde saf tutması. Peki şimdi öncelikle kendi çocukluğumuzu ve dahi insanlığın en saf ve pak çağı olan "çocukluğu" göz ardı etmemiz nedendir? Nice tanımlar, etiketlerle ifade ettiğimiz lakin önünü alamadığımız mağduriyet hâlinin sebebi nedir? Bir çıkmazın içinde herkesin herkese sırtını döndüğü vaziyette çocuğu, yetişkini, aileyi dolayısıyla toplumsal dönüşümü ifade ederken neyi gözden geçiriyoruz? Bu çerçevede Nihan Kaya'nın *İyi Aile Yoktur* eserinin inceleneceği bu yazıda çocuk, yetişkin, toplum perspektifinden insan olma hâline dikkat çekilecektir.

"İyi Aile Yoktur. Ya da paradoks şu ki iyi aile, 'İyi Aile Yoktur' düsturuyla hareket eden aile olabilir ancak." (s.16) diyerek sözü ele alan yazar, eseri dört ana bölüm ve onları takip eden alt başlıklarla okura sunmaktadır. Her bölümün belirli bir teması olmamakla birlikte yazarın değindiği hususlar itibariyle bölümler; çocuğun ailedeki yeri, çocuğun eğitim hayatındaki yeri, anne-baba ve çocuk üçgeni, toplum değer yargılarında çocuk ve ailenin yeri, temellendirmeleriyle birbirini besleyen bir yapıda işlenmiştir. Kitabın ilham aldığı psikoloji alanının öncü isimlerinden Alice Miller'dan sıkça alıntılar yapılmış olup, kitabın genel muhtevasının bu şekilde inşa edildiği görülmektedir.

Kitabın hemen her bölümü çocuğa davranış biçimleri temelinde oluşturulmuştur. Kitapta kadın, erkek yahut anne, baba perspektifinden toplum değer yargıları ve insanın bu değer yargılarındaki yerine değinilmektedir. Yazar, bu hususta insanın evvela kendini bilmesi gerektiğini bunun mümkün olmasının ise çocukluktan geçtiğini söylemektedir. Bunu desteklemek için anne, baba ve çocuk ilişkisinin iyi anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. "Bütün anne ve babalar kendi travmalarının acısını, o travmayı aşamadıkları ve çözümleyemedikleri, kendi anne-babalarının o travmadaki suçunu tam manasıyla kabul edemedikleri takdirde çocuklarına çektirirler." (s. 46) ifadesiyle yazar aslında anne ve babaların çocukluğuna da dikkat çekmektedir. Öte yandan insanlık tarihine dair devamlılığını koruyan bir sorunsala da işaret etmektedir. Bir anne babanın çocuğuna yükselttiği ses, kaldırdığı el aslında kendi çocukluğuna gösterdiği tavidir ki bu sebeple insanın kendini tanımasının, duygularını ve duygularının sebeplerini tanımasının önemli olduğu kitabın her aşamasında vurgulanmaktadır.

Çocukluktan yetişkinliğe değin insana dair birçok hâli ele alan yazar, kişilik inşasının çocukluk çağında başladığını, yaşanan her şeyin izinin korunduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple sağlıklı bir kişilik inşasının ancak sevgiyle mümkün olduğunu her çocuğun dolayısıyla her yetişkin çocuğun temel ihtiyacının sevgi olduğunu belirtmektedir. Ebeveynlerin anne babalık sıfatına ve sevgi bahanesine sığınarak çocuğun her şeyden önce bir birey olduğunu unutmasını, iradesinin yok sayılmasını birçok örnek olayla eleştirmektedir. Bu durumu sadece anne babalar değil eğitimcilerin de yaptığını söyleyerek, otorite adı altında çocuğun öz benliğine, yaratıcılık, iletişim becerileri gibi birçok yetisine zarar verildiğinin altını çizmektedir. Günümüzde birçok tartışmanın odak noktası olan "istismar" kavramına tam bu noktada değinmektedir. İstismarın asıl sebebi anne babadır derken aslında bahsi geçen tüm dayatmalar ve yok

saymaların istimara gebe bir sürecin başlamasına sebep olduğunu dile getirmektedir. Öyle ki "Sorgulamalarına izin vermediğimiz her çocuk istismarın muhatabıdır."3 (s.103) diyerek bu durumun görüldüğünden daha boyutlu olduğunu ifade eder. İradesi yok sayılan, saygı duyulmayan, seilmeyen, değer görmeyen her çocuk yahut her çocuk yetişkin aynı zamanda bir acının muhatabıdır. "Acı geçer ama acı çekmiş olduğumuz gerçeği hep bizimle kalır." (s.106) ifadesiyle yazar, insana bir lütuf olarak verilen hafızanın insanın aynı zamanda zihin mezarı olabileceğini söyler. Bunun olmaması için en temelde yapılması gerekeni bir teklif olarak okuruna sunar: "Ben size çocuğa karşı açık, içten, dürüst olmayı, çocuğa karşı hiyerarşi kurmamayı teklif ediyorum." (s.116) Bu teklif okur şahsında tüm toplumdur aslında.

Anne, baba, çocuk üçgeninin toplumun aynası olduğu ve toplumun değer yargılarının bu bağı derinden etkilediği söylenebilir. Öyle ya her çocuk bir eve, bir ele doğar. Dünyayı selamladığı kucak ona nasıl "merhaba" derse, o da dünyaya öyle "merhaba" der. Yol arar yordam bulur nihayetinde yolu başkalarıyla kesişir. Toplumun her birini başka yoğurduğu "merhaba"lar, çocuklar, çocuk yetişkinler... Yazar bu çerçevede çocuk kavramı üzerinden toplum, kültür, sanat, felsefe temellendirmeleri yaparken aslında hepimizin parçası ve yaratıcı olduğumuz toplum değer yargılarının izini taşıdığımızı vurgulamaktadır. Hitler'in faşizmi, Kafka'nın ıstırapı, Kierkegaard'ın düşmanlığının aslında toplumda görünmez ilan edilen çocuk olgusundan kaynaklandığı bir gerçektir. "Bu çocuk'u savunur gibi yaptığımız durumlarda bile göremediğimizi, asıl derdimizin çocuk olmadığını, çocuk'un realitesinin bizim için hâlâ görünmez olduğunu gösteriyor." (s.270) diyerek aslında şiddet gören çocuğun dolayısıyla şiddet gören kadının, şiddet gören erkeğin hakkının parmak uçlarımızla değil eylemlerimizle aranması gerektiğini ifade etmektedir.

Günümüzde insana ait tüm hâller tanımlarla birbirinden ayrıştırılırken gözden kaçırdığımız şeyin insanlığın kendisi olduğunu ve hak kavramının tüm tanımların üstünde birleştirici bir güç olduğunu bilmek mühimdir. Nihan Kaya, o küçük çocuğun bir gün yetişkin olacağını; anne baba olmanın sahip olmak değil koruyucu olmaktan geldiğini; istismarın, şiddetin birden çok yüzü olduğunu ve görünmez kılınan her çocuğun bir şekilde bunun parçası olacağını söylerken farklının "öteki" olmadığını, toplum değer yargılarının yaratıcısının biz olduğumuzun altını çizer. İnsanın kavgasının evvela kendisiyle başladığı bu düğüm çözülmedikçe insanlık tarihine kötü bir miras olarak kalacağı öngörülebilir.

Yazar alan tecrübesi ve kaleminin bilimsel tutumuyla altını çizdiği tüm bu kavramların temellendirmesini de insana ait hâller üzerinden yapmaktadır. Her biri alan öncüsü olan bilim insanları, edebiyatçılar ve felsefecilere göndermelerle ve hayatın içinden gelen tecrübelerle eserini zenginleştirmektedir. Yazar bu eserinde olduğu gibi diğer eserlerinde de çocuğun var oluşunu, sevgiyi önemsemekte ve gerekli görmektedir. *İyi Toplum Yoktur, Bütün Çocuklar İyidir* eserleri de yazarın, "çocuğun" elinden tutarak toplum eleştirisinde bulunduğu diğer kitaplarıdır.

Öteki demekten kaçınan ve farklılıkların saygınlığına inanan yazar, buna rağmen savunduklarıyla kimi vakit zıt düşebilmektedir. Toplumsal değerlere haklı eleştirilerde bulunurken batı perspektifinden inceliyor olsa gerek bazen ele aldığı olaylar, görüşler hakikati yeterince yansıtmayabilmektedir. Anadolu'nun sentez bir kültür coğrafyası olduğu ve bu sebeple karşılaştırmalı bir üslupla incelenmesi gerektiği söylenebilir. Bu hususta eserin bilimselliği için ele alınan konularda başvurulan kaynakların tek görüş üzerinden yapılan genellemelerden uzak, derin ve kapsamlı bir perspektifle sunulması faydalı olabilir.

Yazar, önemli görmediğimiz, görsek dahi kaçtığımız kimi olayların altını kalın çizgilerle çizerek bir bilim insanı olarak üstüne düşeni yapmaktadır. Bu sebeplerle incelediğimiz kitabın bazı üniversitelerin Sosyal Hizmet bölümü hocaları tarafından öğrencilere tavsiye edildiği, kitap üzerinden ödevlendirmeler

yapıldığı bilinmektedir. Üniversitelerin eğitim bilimleri alanı başta olmak üzere "çocuk" kavramına eğildiğimiz her öğrenim alanında kitabın muhtevasının yararlı olacağı söylenebilir. Bunların yanı sıra genç, yetişkin toplumun her kesiminden insanın kitabı okuması tavsiye edilebilir. Zira okurun kendi hayatından ve tanıdığı olduğu hayatlardan muhakkak izler bulacağı bu eser, insana ayna tutmaktadır.

KAYNAKLAR

Kaya, N. (2018). *İyi Aile Yoktur*. İstanbul: İthaki.